

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาที่จะกล่าวถึงในบทนี้ จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎี ผลงานการวิจัยในประเทศ และต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดโครงการอาหารกลางวันซึ่งแบ่งเป็น 2 ตอนดังต่อไปนี้คือ

ตอนที่ 1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารกลางวัน

1. ความหมายของการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน
2. ความมุ่งหมายในการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน
3. ประโยชน์ของการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
4. หลักการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
5. การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
6. งบประมาณและการเงินโครงการอาหารกลางวัน
7. รูปแบบของการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน
8. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน
9. การนิเทศการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
10. การวัดและประเมินผลการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

ตอนที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารกลางวัน

ตอนที่ 1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารกลางวัน

ความหมายของการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

เนื่องจากการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนนั้น เป็นผลเนื่องมาจากความต้องการที่จะปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการสร้างสุขนิสัย และส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของนักเรียนประถมศึกษาด้วย ทั้งนี้ได้มีผู้ให้ความหมายของโครงการอาหารกลางวันไว้หลายลักษณะด้วยกันคือ

เขาวลิต รัตนกุล (2502) กล่าวว่า โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนคือ โครงการ จัดอาหารกลางวันเพื่อเลี้ยงนักเรียนที่ไปมาในโรงเรียนเป็นการช่วยส่งเสริมพัฒนาการ ด้านการ เจริญเติบโตของนักเรียน ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทวีริสม์ ธนาคม (2521) ได้ให้ความ หมายในเรื่องเดียวกันนี้ว่า หมายถึง อาหารกลางวันที่โรงเรียนจัดทำขึ้น เพื่อขายให้กับเด็ก นักเรียนโดยไม่คิดกำไร เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่ครบถ้วนได้สัดส่วนเพียงหนึ่งใน สามของความต้องการของเขาในวันหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับ วิณะ วีระไวทยะ (2524) ที่กล่าวว่า อาหารกลางวันช่วยให้เด็กรู้จักเลือกรับประทานอาหารได้ถูกต้อง ถูกส่วน รู้จักรับประทาน อาหารร่วมกับผู้อื่น และยังเป็นหลักประกันว่าอย่างน้อยในหนึ่งวันนั้น เด็กจะได้รับสารอาหาร ต่างๆ เท่ากับหนึ่งในสาม ของความต้องการในหนึ่งวัน

เฉลิม บุญธรรมเจริญ (2527) ได้ให้ความหมายว่า โครงการอาหารกลางวัน เป็น โครงการหนึ่งของโครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา ของสำนักคณะกรรมการการ ประถม ศึกษาแห่งชาติ ซึ่งผลของการดำเนินงาน จะทำให้นักเรียนได้มีอาหารกลางวันรับประทานที่ โรงเรียน โดยพัฒนารูปแบบและแผนการดำเนินงานระยะยาวโดยเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่มุ่ง ฝึกให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงในกลุ่มประสบการณ์ กลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ และได้มี อาหารรับประทานที่ถูกหลักโภชนาการ ทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และสุขนิสัยที่ดี สามารถนำผลการปฏิบัติจริงไปใช้ในระหว่างอยู่โรงเรียนและ เมื่อจบการศึกษาแล้ว

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยว กับโครงการอาหารกลางวันดังนี้

1. การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่สำคัญ ในการพัฒนาสุขภาพอนามัยของนักเรียนให้สมบูรณ์ แข็งแรง และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ
2. โครงการอาหารกลางวัน จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาโภชนาการของเด็กในวัยเรียนให้ได้ รับประทานอาหารที่มีคุณค่า ในปริมาณที่เพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย เพื่อให้นักเรียน มีพัฒนาการทั้งในด้รร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา
3. การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นการบูรณาการกิจกรรม การเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 โดยมีกลุ่มการ งานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง เพื่อให้ได้เกิดผลผลิตนำมาใช้ในการจัดอาหารกลางวันให้ นักเรียนได้รับประทาน

จากความหมายต่าง ๆ ที่มีผู้ให้ไว้ดังกล่าวพอสรุปได้ว่าการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนหมายถึง การที่โรงเรียนจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียนในรูปของการให้บริการในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ที่เหมาะสมกับอัตภาพของโรงเรียน นักเรียน และท้องถิ่น โดยที่อาหารนั้นจะต้องเป็นอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ มีปริมาณเพียงพอและราคาถูก ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาโภชนาการของเด็กวัยเรียน ส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียน พร้อมทั้งส่งเสริมสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหารเช้า นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

ความมุ่งหมายในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

การจัดการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ตามความมุ่งหมายอย่างกว้าง หมายถึง วิธีใดๆก็ตามที่จะให้เด็กนักเรียนในโรงเรียน ได้มีอาหารกลางวันรับประทาน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้เน้นถึงการดำเนินงานในระยะแรกความมุ่งไปสู่ผลสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรกเพื่อให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันในปริมาณที่เพียงพอ และมีคุณค่าทางโภชนาการ ในราคาประหยัด สำหรับนักเรียนขาดแคลนให้ได้รับประทานโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ส่วนประการต่อมา ก็เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ เห็นความสำคัญและความสามารถนำหลักโภชนาการไปใช้ในชีวิตประจำวัน

รัชฎาภา อมาตยกุล (2539) กล่าวว่าโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร จัดขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วนเพื่อเป็นการสร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดี ให้นักเรียนมีร่างกายสมบูรณ์ และแข็งแรง

สุชาติ โสมประจักษ์ (2525) กล่าวว่า โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน มีความมุ่งหมายดังนี้คือ

1. ความมุ่งหมายทางการศึกษา โครงการอาหารกลางวันมีคุณค่าทางการศึกษา เป็นอันมาก เพราะช่วยทำให้เด็กได้เจริญงอกงามในทุกด้าน คือ ทางด้านร่างกาย สมอง จิตใจ อารมณ์ และสังคม อย่างครบถ้วน คุณค่าทางการศึกษา ซึ่งวิชาต่างๆ ให้ประสบการณ์แก่เด็กโดยผ่านโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนนั้นอยู่เป็นอันมาก เช่น วิชาสุขศึกษา สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ งานเกษตร และคหกรรมคือปี ทั้งยังเป็นเสมือนห้องปฏิบัติการของวิชาดังกล่าวอีกด้วย

2. ความมุ่งหมายทางด้านโภชนาการ มีดังนี้ คือ

- 2.1 เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่ถูกส่วน และมีคุณค่าครบตามที่ร่างกายต้องการ อันจะช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพดี
- 2.2 เพื่อช่วยป้องกันโรคขาดอาหาร ซึ่งมักจะพบตามโรงเรียนในชนบท
- 2.3 เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดหาอาหารรับประทานในเวลากลางวัน
- 2.4 เพื่อให้นักเรียนและครูได้มีอาหารที่ถูกสุขลักษณะรับประทาน เป็นการช่วยป้องกันโรคติดต่อได้ทางอาหาร
- 2.5 เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์โดยตรงทางด้านโภชนาการ
- 2.6 เพื่อเป็นตัวอย่างด้านโภชนาการแก่ผู้ปกครอง และชุมชน

3. ความมุ่งหมายด้านอื่น ๆ คือ

- 3.1 เพื่อช่วยเหลือเศรษฐกิจของครู และนักเรียน ทำให้นักเรียนรู้จักการประหยัด
- 3.2 เพื่อช่วยนักเรียนที่ยากจนให้มีอาหารกลางวันรับประทาน
- 3.3 เพื่อช่วยนักเรียนให้รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ด้านการช่วยทำงานในโรงอาหาร หรือโรงครัวของโรงเรียน
- 3.4 เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น และเพิ่มความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน
- 3.5 เพื่อช่วยให้โรงเรียนมีรายได้จากการจัดขายอาหารกลางวัน เพื่อนำไปใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นต่อการศึกษา หรือสวัสดิการนักเรียน

ปัญญา สมบูรณ์ศิลป์ (2523) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนว่า การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนไม่ควรทำเพื่อค่ากำไร และหาเงินในโรงเรียนเพื่อนำไปใช้สอยในกิจกรรมอื่น แต่ควรมุ่งให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่นักเรียน ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวัน ที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพได้สัดส่วนตามหลักโภชนาการ เพื่อช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพดี
2. เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารในราคาถูก และเป็นการช่วยประหยัดเงินของนักเรียนและผู้ปกครอง
3. เพื่อให้นักเรียนที่ขาดทุนด้านการเงินได้มีอาหารรับประทานไม่ต้องเสียเงิน
4. เพื่อให้นักเรียนและครูมีอาหารที่สะอาดถูกสุขลักษณะรับประทาน

๕. เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักเรียนและครูในการเลือกอาหารรับประทาน

6. เพื่อป้องกันโรคขาดอาหารให้แก่ นักเรียน

7. เพื่อเป็นตัวอย่างทางด้านโภชนาการให้แก่ นักเรียนและผู้ปกครอง

8. เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาของนักเรียน โรงเรียนของโรงเรียนเป็นเสมือนห้องปฏิบัติการวิชาสุขศึกษาของนักเรียน การเรียนให้รู้จักชนิด ประโยชน์และคุณค่าของอาหารจะสามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้จริง เมื่อนักเรียนได้รับประทานอาหารที่จัดโดยโรงเรียน โดยคำนึงถึงปริมาณ และคุณค่าถูกสัดส่วนครบถ้วนตามหลักโภชนาการครูสุขศึกษาควรจัดโอกาสนำ บทเรียน โภชนาการมาสัมพันธ์กับ การจัดอาหารจริงในโรงเรียน นอกจากนี้ นักเรียนที่เรียนวิชาคหกรรมศาสตร์ ยังสามารถฝึกปฏิบัติวิธีทำอาหารและถนอมอาหารจริงๆ โดยเข้าทำอาหารในครัวของโรงเรียน และนำอุปกรณ์ที่ปรุงแล้วมาใช้ในโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนนั่นเอง การสอนบรรยายในการนั่งโต๊ะอาหาร บรรยายในการรับประทานอาหาร การเข้าแถวรับอาหารตามลำดับ ก่อนหลัง การฝึกสุขปฏิบัติอื่นๆ เช่น การให้นักเรียน ล้างมือก่อนรับประทานอาหารทุกครั้ง การแปรงฟันหลังอาหาร เป็นต้น อาจนำมาใช้ได้เป็นอย่างดี นักเรียนอาจรู้จักเลือกอาหาร การซื้ออาหาร การคำนวณปริมาณอาหาร การทำบัญชีจากของจริง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานไว้ดังนี้

1. เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การเรียนการสอน ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ซึ่งมีกลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง

2. เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่า และปริมาณเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย

3. เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน

4. เพื่อสร้างสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร

5. เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการศึกษแก่ชุมชน และนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน

ทวีสิทธิ์ สิทธิกร (2531) กล่าวว่า ความมุ่งหมายในการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนมีดังนี้

1. เพื่อเป็นการส่งเสริมด้านโภชนาการให้แก่ นักเรียนและครูในโรงเรียน

2. เพื่อให้นักเรียนและครูได้รับประทานอาหารที่สะอาด มีคุณค่า เหมาะสมกับความต้องการของร่างกาย และถูกต้องตามหลักสุขภิบาล

3. เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปกครอง ซึ่งไม่ต้องเสียเวลาในตอนเช้า เพื่อจัดหาอาหารกลางวันให้นักเรียน

4. เพื่อเป็นการประหยัดเศรษฐกิจของผู้ปกครองและครู และยังเป็นความช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจนให้มีอาหารกลางวันรับประทานอีกด้วย

5. เพื่อเป็นตัวอย่างทางโภชนาการให้แก่นักเรียนและผู้ปกครองในท้องถิ่น

6. เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาของนักเรียน ซึ่งได้แก่

6.1 วิชาสุขศึกษา เช่น การเรียนรู้เรื่องประโยชน์ ประเภท และการจัดหาปรุงอาหารถูกหลักโภชนาการ การฝึกปฏิบัติในการรับประทานอาหาร เป็นต้น

6.2 วิชาคหกรรม เช่น การรู้จักปรุงอาหารชนิดต่างๆ รู้จักการจัดโต๊ะอาหาร การตกแต่งห้องอาหาร และการบริการอาหาร เป็นต้น

6.3 วิชาเกษตร เช่น การทำสวนครัว หรือการเลี้ยงสัตว์ของนักเรียน อาจนำมาผลิตมาประกอบเป็นอาหารกลางวันได้ เป็นต้น

จากความหมายต่างๆ ดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ ที่จะช่วยให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ในปริมาณที่เหมาะสม ช่วยจัดความหิวโหย ช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจน ช่วยสร้างสุนิษีในการรับประทานอาหารของนักเรียน ตลอดจนเป็นการให้การศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติตน การทำกิจกรรมอื่นๆ และเป็นการแก้ไขภาวะโภชนาการของนักเรียนอีกทางหนึ่ง

ประโยชน์ของการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

ได้มีผู้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดโครงการอาหารกลางวันไว้หลายท่าน คือ สุชาติ โสมประจักษ์ (2525) กล่าวว่า โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ 2 ทาง คือ ความมุ่งหมายทางการศึกษาเพื่อช่วยให้เด็กเจริญงอกงามทางด้านร่างกาย สมอง จิตใจ อารมณ์และสังคมอย่างครบถ้วน และมุ่งหมายด้านโภชนาการเพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่ถูกต้อง มีคุณค่าครบที่ร่างกายต้องการ อันจะช่วยให้มีสุขภาพดีเป็นตัวอย่างด้านโภชนาการแก่ผู้ปกครองและชุมชน ให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงทางด้านโภชนาการ เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดหาอาหารรับประทานในเวลากลางวันสำหรับนักเรียนและครู ทั้งยังให้นักเรียนและครูได้มีอาหารถูกสุขลักษณะรับประทาน ช่วยป้องกันโรคติดต่อของทางเดินอาหาร นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยป้องกันโรคขาดสารอาหารในโรงเรียนแบบชนบทได้อีกด้วย

ทวี ฤกษ์สำราญ (2526) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการจัดอาหารกลางวันไว้ดังนี้

1. เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง
2. ให้ประโยชน์ทางด้านสุขภาพ ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยอาหารต้องจัดให้ได้สัดส่วนตามหลักโภชนาการ
3. ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา เช่น ให้นักเรียนได้มีความรู้ในวิชาเศรษฐศาสตร์ และความรู้ทางด้านการบัญชีรับจ่าย
4. ให้ความรู้ในวิชาอนามัยโรงเรียน และบุคคล เช่น การกำจัดเศษอาหาร สิ่งสกปรก ตลอดจนความสะอาดของโรงเรียน และห้องอาหาร โดยถือโอกาสฝึกหัดให้นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร
5. ให้นักเรียนมีความรู้ทางด้านสังคม เช่น เป็นการฝึกหัดนักเรียนให้รู้จักมารยาทในการนั่งรับประทานอาหาร และรู้จักสังสรรค์ ทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้
6. เป็นประโยชน์ในด้านความเป็นประชาธิปไตย การจัดอาหารกลางวันเป็นโอกาสที่จะฝึกหัดให้เด็กคุ้นกับหลักประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง เช่น การเข้าแถวรอรับอาหารตามลำดับก่อนหลัง

วิณะ วีระไวทยะ (2524) กล่าวว่า การส่งเสริมโดยการจัดอาหารกลางวันที่ถูกต้องจะทำให้เกิดประโยชน์ดังนี้ คือ

1. เด็กได้รับประทานอาหารกลางวันที่ถูกต้อง และเพียงพอกับความต้องการ ของร่างกายทำให้เจริญเติบโต และมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ อันจะมีผลดีถึงการเล่าเรียนของเด็กด้วย
2. เด็กได้รับความรู้ทางด้านโภชนาการเพิ่มขึ้น และช่วยปลูกฝังให้มีนิสัยการกินที่ถูกต้อง
3. ส่งเสริมพัฒนาการทางด้านจิตใจ และสังคมของเด็ก
4. การที่เด็กมีสุขภาพสมบูรณ์ จะมีผลต่อความสุขในครอบครัว ซึ่งจะมีผลถึงความสุขความเจริญของชุมชนนั้น ๆ ด้วย

วนิดา สิทธิวงฤทธิ์ (2527) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของกิจกรรมการจัดอาหารกลางวัน ให้นักเรียนมีดังต่อไปนี้

1. ด้านการศึกษา ถือว่าสำคัญมากเพราะการจัดอาหารกลางวัน ถ้าจัดเพื่อช่วยให้นักเรียนอึดท้องไปมือหนึ่ง ๆ ก็นับว่าเป็นการลงทุนแรงที่ให้ผลไม่คุ้มค่านัก เพราะถ้าหากการให้ดี การเลี้ยงอาหารกลางวันจะเป็นวิธีการและโอกาสอันดีที่จะให้การศึกษาในแง่ต่างๆ ไปด้วย เช่น โภชนาการ การปรุงอาหาร อนามัยในการเตรียมอาหาร อนามัยส่วนบุคคล สังคมศึกษา ฯลฯ ดังนั้นผู้จัดควรระวังถึงหลักการข้อนี้ และพยายามดำเนินงานโดยรักษาหลักการไว้ได้ตลอด

จะเกิดประโยชน์อันยิ่งใหญ่จากข้อนี้ ถึงแม้จะไม่ได้รับค่าอะไรเป็นเงิน แต่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่า

2. **ด้านสังคม** การจัดเลี้ยงอาหารกลางวันในโรงเรียน เป็นโอกาสที่จะมีกลุ่มนักเรียนให้รู้จักมารยาทในการนั่งโต๊ะ รู้จักสำรวมกิริยามารยาท ในเวลาดินอาหารร่วมกับผู้อื่น รู้จักสังสรรค์ และทำตัวให้เข้ากับผู้อื่น ในโรงเรียนที่มีนักเรียนเล็กๆ ครูควรรับประทานอาหารร่วมกับเด็กนักเรียน เพื่อเด็กจะได้รู้สึกผ่อนคลายอารมณ์และสบายใจเหมือนกับอยู่กับบิดามารดา หรือผู้ปกครองที่บ้าน ถ้าโรงเรียนไหนมีโรงอาหารต่างหาก ควรจัดให้เป็นห้องที่สวยงามน่าดู ก็จะช่วยให้เด็กรู้จักรักสายรักงาน มีสำนึยและรู้จักรักษาสมบัติซึ่งเป็นของส่วนรวม ทั้งยังได้ใช้เป็นที่พบปะสังสรรค์ และพักผ่อนคลายใจของนักเรียนในยามว่างจากการเรียนด้วย

3. **ด้านการสงเคราะห์เด็กยากจนการเงิน** เป็นเรื่องสำคัญที่สุดคณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้ตัดสินใจว่า สมควรจะทำอาหารกลางวันราคาจางอะไร ต้องคำนึงถึงราคาอาหารในท้องถิ่น ประกอบกับฐานะของนักเรียน ซึ่งเป็นปัญหายุ่งยากที่มักเกิดขึ้นโดยเหตุที่ว่าราคาอาหารในท้องถิ่นนั้นแพง ประกอบกับฐานะของนักเรียนยากจนมาก เมื่อจะทำอาหารกลางวันให้ศิวิลาก็มักจะสูง นักเรียนอาจจะซื้อกินไม่ทั่วทุกคน ครั้นราคาต่ำอาหารก็มักจะมีคุณภาพต่ำ

4. **การส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ดี** การปรับปรุงภาวะโภชนาการของคนไทย โดยเฉพาะเด็กวัยเรียน เป็นเรื่องที่ต้องกระทำอย่างรีบด่วน ทั้งนี้เพราะจากผลรายงานการสำรวจภาวะโภชนาการของผู้ชำนาญทางการแพทย์และโภชนาการยืนยันว่า ประชาชนจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยเรียนมีภาวะทุพโภชนาการ เช่น บ่อยเป็นโรคเหน็บชา โรคปากนกกระจอก โรคโลหิตจาง เป็นโรคที่แพร่หลายอยู่ทั่วไป เด็กตามหมู่บ้านที่ยากจนมักมีร่างกายผอมแกร็น ไม่เติบโตเท่าที่ควร และมีอาการของโรคขาดอาหาร การสำรวจอาหารการกินของคนไทยส่วนใหญ่พบว่าบริโภคเนื้อสัตว์ ข้าว แป้ง ผลไม้และผักต่างๆ อย่างเพียงพอ แต่การ เตรียมและปรุงอาหารไม่ถูกหลัก เช่น ผักหั่นก่อนแล้วค่อยนำมาล้าง เนื้อสัตว์ที่แช่น้ำแข็ง นำมาแช่น้ำทิ้งไว้ ใช้ข้าวที่อัดสีจนขาวและหุงข้าวแบบเช็ดน้ำ สิ่งเหล่านี้ทำให้คุณค่าอาหารเสียไปไม่น้อย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) กำหนดประโยชน์จากการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. นักเรียนได้เรียนรู้หลักปฏิบัติเกี่ยวกับโภชนาการ การเกษตร ฯลฯ จากการปฏิบัติจริงและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. นักเรียนมีสุขภาพดีขึ้น มีความสามารถในการเรียน อันจะทำให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและเป็นกำลังของชาติในอนาคต

3. นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันอย่างทั่วถึง โดยบิดามารดา หรือผู้ปกครองเสียค่าใช้จ่ายอย่างประหยัด

4. นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อันจะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เด็กในวัยเรียนเป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโต ต้องการพลังงานเพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต ฉะนั้นการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนที่ถูกต้อง จึงมีความสำคัญ และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง จากสาระสำคัญในเรื่องประโยชน์ของการจัดโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนดังที่มีผู้กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้นพอจะสรุปได้ว่า

1. เป็นการช่วยนักเรียนในด้านการประหยัด เนื่องจากโรงเรียนทำอาหารจำหน่ายโดยไม่หวังกำไร

2. เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง

3. ช่วยให้นักเรียนได้อาหารที่ถูกต้องสัดส่วน และพอเพียง หรือได้สารอาหารต่างๆ 1 ใน 3 ของความต้องการของเด็กในหนึ่งวัน

4. ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา เช่น นักเรียนได้มีความรู้โภชนาการจากของจริง และช่วยการปฏิบัติด้วยตนเอง ตลอดทั้งความรู้ทางด้านการบัญชีรับจ่าย

5. การจัดเลี้ยงอาหารกลางวัน จะเป็นโอกาสอันดีที่จะดำเนินการสอนวิชาสามัญให้ได้ทางปฏิบัติ เช่น การรักษาความสะอาด การล้างภาชนะ การกำจัดเศษอาหารและสิ่งปฏิกูล ทั้งยังเป็นโอกาสฝึกหัดให้นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดี เช่น ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร เป็นต้น

6. ให้นักเรียนมีความรู้ด้านสังคม เช่น การฝึกให้รู้จักมารยาทในการนั่งรับประทานอาหาร และรู้จักสังสรรค์

7. เป็นการส่งเสริมให้รักการเกษตร

8. เป็นประโยชน์ในด้านความเป็นประชาธิปไตย เช่น การเข้าแถวรับอาหารตามลำดับก่อนหลัง

9. ช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการ ทางอารมณ์ และสังคม

10. เพื่อให้เด็กได้นำความรู้ไปเผยแพร่แก่ที่บ้าน และชุมชนต่อไป

หลักการจัดการโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

การจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างยิ่งของโครงการสุขภาพในโรงเรียน ก่อนที่จะเริ่มดำเนินการควรมีหลักการ เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยให้กิจการดำเนินต่อไปตามความมุ่งหมายของโครงการ ซึ่งมีผู้กำหนดหลักการไว้ดังต่อไปนี้คือ

สำราญ ศิลากร (2507) กล่าวว่า การจัดอาหารกลางวันตามความมุ่งหมายของโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนมีหลักการดังนี้

1. ต้องให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่สะอาด และปลอดภัยจากเชื้อโรค
2. ต้องไม่หวังผลกำไร หากนักเรียนต้องการซื้ออาหารมีกลางวันก็ควรซื้อในราคาทุนของอาหารที่ยังไม่ได้หุงต้ม โรงเรียนควรหาเงินทางอื่นมาสนับสนุนในการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนให้มากที่สุด เพื่อราคาอาหารจะได้ลดลง นักเรียนมีโอกาสซื้อรับประทานอย่างทั่วถึง
3. อาหารต้องมีคุณภาพดี มีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วน เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน และควรให้นักเรียนได้รับสารอาหารประมาณ 1 / 3 ของจำนวนแคลอรีที่ร่างกายต้องการทั้งหมดในหนึ่งวัน
4. ต้องจัดให้มีคุณค่าทางการศึกษา โดยใช้การจัดอาหารกลางวันเป็นสื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่เป็นปฏิบัติการของวิชาที่จัดสอนในห้องเรียน เช่น สุขศึกษา เป็นต้น

วิณะ วิโรทยะ (2524) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญในการจัดโครงการอาหารกลางวันไว้ดังนี้ คือ

1. ต้องเป็นอาหารที่เหมาะสม และเพียงพอกับความต้องการของเด็กวัยนี้ โดยจัดปรุงง่าย ๆ ใช้อาหารที่มีคุณค่า และเตรียมถูกหลักสุขาภิบาลอาหาร
2. ราคาพอสมควรที่เด็กจะซื้อรับประทานได้ โดยยึดหลักไม่เอากำไร
3. ควรใช้เวลาในต้นโภชนศึกษาไปด้วย โดยมีครูคอยแนะนำในเวลายาอาหาร หรือมีการอภิปรายถึงคุณค่าของอาหารต่างๆ ที่ประกอบเป็นอาหารกลางวันก่อนหรือหลัง เพื่อเด็กจะได้รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ตั้งแต่นั้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2525) ได้กำหนดหลักสำคัญบางประการที่เกี่ยวข้องกับการจัดอาหารกลางวันไว้ดังนี้ คือ

1. วางแผนวางโครงการ ตั้งจุดประสงค์ให้แน่นอน เช่น โครงการระยะสั้น 1 ปี หรือโครงการระยะยาว 2 - 3 ปี เป็นต้น
2. มุ่งปรับปรุงภาวะโภชนาการของนักเรียน
3. มุ่งส่งเสริมการเสียสละของคณะครู และผู้เกี่ยวข้อง
4. ส่งเสริมทางด้านโภชนาการ และสัมพันธ์กับโครงการศึกษาในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ตามหลักสูตร
5. ผู้เกี่ยวข้องควรเป็นผู้มีเจตคติที่ดี มีค่านิยมสูงต่อการดำเนินโครงการนี้อย่างแท้จริง
6. เป็นการสงเคราะห์เด็กยากจน ไม่มุ่งหวังกำไร มองประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กเป็นสำคัญ

7. การใช้แหล่งชุมชน และสิ่งแวดลอมเข้ามาช่วยดำเนินโครงการ ย่อมช่วยให้การดำเนินการเกิดประโยชน์สูงสุด

รศ.ดร. อมาตย์กุล (2539) ได้กล่าวถึงหลักในการจัดอาหารกลางวันของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ไว้ดังนี้ คือ

1. กินถูก กำหนดราคาอาหารให้เหมาะสม มีคุณค่า ราคาถูก
2. กินอ่อม กำหนดปริมาณอาหารให้เหมาะสมกับการเจริญเติบโต
3. กินดี กำหนดคุณค่าอาหารตามหลักโภชนาการ ครบถ้วนที่มีตามฤดูกาล
4. กินมีวินัย กำหนดให้มีการอบรมมารยาทในการรับประทานอาหาร ตามวัฒนธรรมประเพณีของไทย ฝึกการช่วยตนเอง และรักษาความสะอาด

การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กล่าวไว้ในหนังสือชุดฝึกอบรมด้วยตนเองเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันไว้ดังนี้ คือ

1. ศึกษาและสำรวจข้อมูล เป็นข้อมูลเบื้องต้นของการดำเนินโครงการอาหารกลางวัน ซึ่งโรงเรียนต้องเตรียมข้อมูลให้พร้อมเพื่อช่วยให้การดำเนินงานไปอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับข้อมูลที่โรงเรียนต้องสำรวจมีดังนี้

1.1 บุคลากรที่จะให้ความช่วยเหลือโครงการอาหารกลางวัน ได้แก่ ครู ภารโรง นักเรียน ผู้ปกครอง กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทูนุ่สาว กลุ่มยุวเกษตรกร พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน สัตวแพทย์ เจ้าหน้าที่กรมประมง เป็นต้น

1.2 งบประมาณ โรงเรียนต้องคำนวณงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินโครงการอาหารกลางวัน โดยพิจารณาว่าจะซื้อวัสดุเพิ่มเติมตามข้อ 1.3 เป็นงบประมาณเท่าไร และวัสดุบริโภค (เงินทุนหมุนเวียน) ที่ใช้รวมเป็นงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน ซึ่งได้จาก

1.2.1 งบประมาณที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดสรรให้

1.2.2 งบประมาณพัฒนาชนบท ตามโครงการของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

1.2.3 มูลนิธิต่างๆ เช่น มูลนิธิอ้ายโนะโมะโตะ มูลนิธิไทยรัฐ มูลนิธิจอห์นเอฟเคนเนดี และองค์การยูนิเซฟ เป็นต้น

1.2.4 ผู้บริจาค จากผู้มีจิตศรัทธา บริษัท ห้างร้าน สมาคม และชมรมต่าง ๆ เป็นต้น

1.2.5 โรงเรียนจัดหาเองโดยการจัดงานชุมนุมศิษย์เก่า การจัดงานประจำปี การจัดงานวันปิดภาคเรียน เป็นต้น

1.3 วัสดุอุปกรณ์การครัวการเกษตร และเครื่องใช้ที่จำเป็นต่างๆ ซึ่งโรงเรียนต้องสำรวจวัสดุเหล่านี้ที่โรงเรียนมีอยู่แล้วและส่วนที่โรงเรียนต้องการซื้อเพิ่มเติม เพื่อใช้เตรียมผลผลิต การประกอบ และการปรุงอาหาร

1.4 สถานที่ที่จะประกอบอาหาร ที่สำหรับให้นักเรียนนั่งรับประทานอาหารร่วมกัน ตลอดจนบริเวณที่จะทำการเกษตร เพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน

1.5 จำนวนนักเรียนที่รับประทานอาหารเช้า จำนวนนักเรียนที่ขาดแคลนควรได้รับความช่วยเหลืออาหารมาจากบ้านซื้อบริการของโรงเรียนและจำนวนนักเรียนที่ขาดแคลนควรได้รับความช่วยเหลือ

1.6 แหล่งผลิตและสถานที่ที่จะซื้อ วัตถุดิบมาประกอบอาหาร

2. แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนควรแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อปฏิบัติตามนโยบายจุดมุ่งหมายควบคุมดูแลให้ออเสอนแนะ และสนับสนุนความช่วยเหลือ เพื่อให้การดำเนินงาน ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ และมีประสิทธิภาพ จึงให้หัวหน้าสถานศึกษา แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอาหารกลางวัน ประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

2.1 หัวหน้าสถานศึกษา ประธานกรรมการ

2.2 ผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษา รองประธานกรรมการ

2.3 ผู้นำท้องถิ่น กรรมการ

2.4 กรรมการศึกษา 1 ใน 3 กรรมการ

2.5 ตัวแทนผู้ปกครอง กรรมการ

2.6 ผู้สนใจอื่นๆ ที่เห็นสมควรในท้องถิ่น กรรมการ

2.7 ครูที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูผู้สอนโภชนาการ
เกษตร พลศึกษา การเงิน ฯลฯ กรรมการ

2.8 ครูหัวหน้าโครงการ กรรมการและเลขานุการ

3. ประชุมคณะกรรมการและจัดทำโครงการ เพื่อวางแผนในการจัดการโดยเฉพาะเรื่องที่สำคัญๆ ซึ่งควรที่จะให้ประชุมร่วมกันพิจารณาและรับทราบดังนี้

3.1 ชี้แจงนโยบายและจุดมุ่งหมายของโครงการอาหารกลางวัน

3.2 เสนอรูปแบบและวิธีดำเนินการที่โรงเรียนสามารถจัดได้โดย การจัดทำ กำหนดการสอน และแผนการสอนย่อย บูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.3 ซึ่แจงการควบคุมเกี่ยวกับการเงิน

3.4 กำหนดแนวทางในการประเมินผล

3.5 เรื่องอื่นๆ ที่เป็นปัญหาแต่ละท้องถิ่น

4. ประชุมผู้ปกครอง ครู นักเรียน และผู้เกี่ยวข้อง เป็นการชี้แจงให้ทุกฝ่ายได้เห็นความสำคัญและขอความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลอาชีพต่างๆ สนับสนุนด้านทุน วัสดุการครัว วัสดุการเกษตร และแรงงานในการประกอบอาหารกลางวัน เพื่อให้โครงการดำเนินไปด้วยความราบรื่น บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

5. การดำเนินตามโครงการ ควรดำเนินการตามลำดับดังนี้

5.1 การเตรียมผลผลิตการเกษตร โดยการวางแผนให้นักเรียนแต่ละชั้นปลูกพืชที่มีอายุการเจริญเติบโตต่างกัน เพื่อให้ได้ผลผลิตมาใช้ในโครงการอาหารกลางวันตลอดปี

5.2 การเตรียมสถานที่ ได้แก่ โรงอาหาร ห้องครัว ที่นั่งรับประทานอาหาร ที่จ่ายอาหาร อุปกรณ์และเครื่องใช้ที่จำเป็นอื่นๆ โรงเรียนควรจัดเตรียมให้พร้อมก่อนการดำเนินงานตามโครงการ

5.3 การสำรวจปริมาณผู้รับบริการ ได้แก่ ครูและนักเรียนที่จะรับประทานอาหารเป็นรายเดือน รายวัน เพื่อจะได้จัดเตรียมอาหารได้เพียงพอกับความต้องการของผู้รับบริการในแต่ละวัน

5.4 การกำหนดรายการอาหารประจำวัน ควรคำนึงถึง วัตถุประสงค์ที่เป็นผลผลิตของโรงเรียนเป็นอันดับแรก

5.5 การเตรียมวัตถุดิบ ครูและนักเรียนเลือกซื้ออาหารที่มีราคาถูก แต่ให้คุณค่าทางโภชนาการสูง ตามประมาณการเพื่อนำมาประกอบอาหารและจัดทำบัญชีรับ - จ่ายด้วยความซื่อสัตย์

5.6 การปฏิบัติจริง โรงเรียนควรจัดตารางสอนในช่วงก่อนพักกลางวันให้นักเรียนตั้งแต่ชั้น ป.3 - ป.6 ได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยแบ่งกลุ่มนักเรียน สำหรับเตรียมอาหาร ประกอบอาหาร ดูแลการรับประทานอาหาร เก็บและล้าง และการจัดการโดยหมุนเวียนสลับหน้าที่กันไปแต่ละครั้ง

5.7 การบริการอาหาร โรงเรียนขนาดใหญ่และใหญ่มาก ไม่สะดวกแก่การรับและบริการ ควรทยอยมารับบริการอย่างมีระบบ

5.8 การทำความสะอาดสถานที่ เครื่องมือ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ต่างๆ หลังการประกอบอาหาร และรับประทานอาหาร นักเรียนต้องเก็บกวาด เช็ด ถู จัดเข้าที่ให้เรียบร้อย เพื่อสร้างลักษณะนิสัยที่ดีแก่นักเรียน

5.9 การเงินและการจัดทำบัญชี เป็นหน้าที่สองเจ้าหน้าที่การเงินของโรงเรียน

6. การประเมินผลโครงการ โรงเรียนควรประเมินผลคือ

- 6.1 โรงเรียนสามารถบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่ออาหารกลางวันได้หรือไม่ มีปัญหาอย่างไร
- 6.2 นักเรียนขาดแคลนได้รับประทานอาหารกลางวันครบทุกคนหรือไม่
- 6.3 การเจริญเติบโตของนักเรียนมีพัฒนาการดีขึ้นหรือไม่
- 6.4 นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหารเช้าหรือไม่
- 6.5 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดอาหารกลางวันหรือไม่

นอกจากนี้ รัชฎาภ อมาตยกุล (2539) ได้กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติในการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครไว้ว่า

1. จัดตั้งกองทุนอาหารกลางวัน ส่งเสริมให้จัดทำโครงการอาหารกลางวันที่มีคุณภาพ และราคาถูก ให้ครบทุกโรงเรียนโดยสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ และขอความร่วมมือกับภาคเอกชน
2. เผยแพร่ความรู้เรื่องโภชนาการ และสุขภาพอาหารแก่โรงเรียน โดยการอบรม สัมมนา จัดทำรายการอาหาร เอกสาร และสื่อ
3. ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดทำโครงการเกษตรเช่นปลูกพืชผักสวนครัว (ผักดีไม่มีสารพิษ) ถั่วฝักยาว ไม้ยืนต้นผลกินได้ และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น
4. ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดอาหารเช้าและอาหารเสริมแก่นักเรียน ในราคาถูกอย่างทั่วถึง
5. ปลูกฝังมารยาทและวินัยในการรับประทานแก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง
6. ติดตามและประเมินผลโครงการอาหารกลางวัน และภาวะโภชนาการของนักเรียน เพื่อนำมาแก้ไขและปรับปรุง

จากการที่ได้ศึกษาเรื่องการค้าเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนพอที่จะสรุปประเด็นที่สำคัญเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. บุคลากรที่ดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน เช่น ครู นักเรียน ภารโรง ผู้ปกครอง กลุ่มต่าง ๆ
2. งบประมาณการเงินจากแหล่งต่างๆ เช่น รัฐบาล มูลนิธิต่างๆ
3. เด็กในโรงเรียน มีการสอนกลุ่มวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ ก็อาจให้นักเรียนเป็นผู้ประกอบอาหาร ภายใต้คำแนะนำของครู เพื่อให้ประกอบอาหารถูกหลักโภชนาการ
4. สถานที่ ควรเหมาะสมในการจัดปรุง รับประทาน ตามหลักสุขภาพ
5. อุปกรณ์และเครื่องมือ เครื่องใช้คำนึงถึงความเหมาะสม อายุการใช้งานและราคาตลอดจนการอำนวยความสะดวกต่อการปรุงเพื่อประหยัดเวลา แรงงาน

6. อื่นๆ ได้แก่ สุขภาพของผู้ปรุง คุณค่าของอาหาร การประหยัดเวลา กำลังงาน ความสะอาด สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลอาหาร

งบประมาณและการเงินโครงการอาหารกลางวัน

สำนักคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับเงินโครงการอาหารกลางวันไว้ ซึ่งการจัดทำหลักฐานการใช้จ่ายเงินโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนประถมศึกษาในสภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบัน มีความแตกต่างกันอันเป็นผลมาจากความไม่เข้าใจระเบียบและแนวปฏิบัติ ตลอดจนวิธีการบริหารงบประมาณ และการบัญชีหน่วยงานย่อย จึงทำให้โรงเรียนแต่ละแห่งปฏิบัติไม่เหมือนกัน บางโรงเรียนจัดทำแบบง่าย ๆ ไม่มีรูปแบบบัญชีที่แน่นอน บางโรงเรียนไม่จัดทำหลักฐานการจ่ายเงิน จนเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่การเงินของโรงเรียน และเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันถูกมองไปในทางไม่สุจริต ถูกร้องเรียน และกล่าวโทษ อันจะเป็นผลทำให้การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาพบปัญหาและอุปสรรค เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว และเพื่อให้ข้าราชการครู ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบการเงินของโรงเรียน และเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนได้มีแนวทางการปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน สำนักคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้กำหนดแนวทางการจัดทำบัญชีเงินโครงการอาหารกลางวัน คือ

การได้มาของเงินโครงการอาหารกลางวัน

การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โรงเรียนที่จัดแต่ละแห่งมีไม่ทั่วถึงทุกโรงเรียน และยังเป็นไปในรูปแบบที่แตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับงบประมาณ และความสามารถของผู้บริหารโรงเรียน ตลอดจนถึง คณะครู ประชาชนในท้องถิ่น อย่างไรก็ตามสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดนโยบายที่จะเร่งขยายการดำเนินงาน โครงการอาหารกลางวันให้ครบทุกโรงเรียน ก่อนวันที่ 5 ธันวาคม 2530 จึงจำเป็นต้องเร่งระดมทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งภาครัฐบาล และเอกชนให้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา

สำหรับงบประมาณที่จะนำมาใช้จ่ายในโครงการอาหารกลางวัน ของโรงเรียนประถมศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. เงินงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่งให้กับโรงเรียนประถมศึกษาจากหมวดรายจ่ายอื่นจำนวนหนึ่ง โดยให้โรงเรียนจ่ายในลักษณะค่าตอบแทนใช้สอย และวัสดุในโครงการอาหารกลางวัน เพื่อจัดซื้อวัสดุงานครัว วัสดุงานเกษตร และวัสดุบริโภค (เงินทุนหมุนเวียน) โดยเฉลี่ยจ่ายกันได้ทุกรายการ

อนึ่ง วัสดุงานครัวและวัสดุงานเกษตร โรงเรียนส่วนใหญ่มีอยู่บ้างแล้ว เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดสรรงบประมาณตามโครงการจัดหา สื่อการเรียนการสอน ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และค่าวัสดุการศึกษาให้ทุกปี หากโรงเรียนใดมีวัสดุดังกล่าวที่จัดซื้อจากงบประมาณส่วนนี้อยู่บ้างแล้ว ก็อาจใช้งบประมาณจากโครงการอาหารกลางวันจัดซื้อเพิ่มเติมอีกเล็กน้อยเท่าที่จำเป็นได้ เพื่อจะได้นำเงินที่เหลือไปเป็นค่าใช้จ่ายประเภทวัสดุบริโภค (เงินทุนหมุนเวียน) ได้มากยิ่งขึ้น

2. เงินบริจาค หมายถึง เงินซึ่งส่วนราชการรับไว้เป็นกรรมสิทธิ์นอกเหนือจากงบประมาณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้จ่ายในโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน

3. เงินรายได้ หมายถึง เงินรายได้ที่ได้จากการจัดกิจกรรมโครงการอาหารกลางวันหรือกิจกรรมอื่นที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อหาทุนสมทบโครงการอาหารกลางวัน ได้แก่ รายได้จาก กิจกรรมต่อไปนี้

- 3.1 เงินรายได้ที่ได้จากการจำหน่ายอาหารแก่นักเรียน
- 3.2 เงินรายได้ที่ได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร เพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน
- 3.3 ดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินที่ได้มาจากโครงการอาหารกลางวัน
- 3.4 รายได้อื่น ๆ ที่ได้รับในโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน

การดำเนินการเกี่ยวกับการเงินโครงการอาหารกลางวัน ทั้งเงินงบประมาณและเงินบริจาค หรือเงินอื่น ๆ ในโครงการอาหารกลางวันดังกล่าวข้างต้นจะต้องดำเนินการตามระเบียบของทางราชการโดยเคร่งครัด

การเก็บรักษาและการจ่ายเงิน

โรงเรียนจะต้องปฏิบัติตามระเบียบเกี่ยวกับการเก็บรักษาเงิน และการจ่ายเงินของทางราชการ โดยเคร่งครัดกล่าวคือ ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการรับเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้ทางราชการ พ.ศ. 2526

การเบิกจ่ายเงิน

วิธีการเบิกจ่ายเงินโครงการอาหารกลางวัน พอสรุเป็นขั้นตอนได้ทั้งสิ้น 10 ขั้นตอน โดยแยกตามประเภทที่มาของเงินดังนี้

1. เงินงบประมาณให้ดำเนินการครบทั้ง 10 ขั้นตอน
2. เงินบริจาคดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนที่ 4 - 10

3. เงินรายได้ให้ดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนที่ 4 - 10

ขั้นตอนที่ 1 เจ้าหน้าที่การเงินของโรงเรียน จัดทำใบเบิกเงินเพื่อจ่ายในราชการ (แบบ 350) ขอเบิกเงินจากสำนักการประถมศึกษาอำเภอ ตามจำนวนเงินที่รับจัดสรร

ขั้นตอนที่ 2 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอรวบรวมใบเบิกเงิน (แบบ 350) ของโรงเรียนตรวจสอบความถูกต้องแล้วจัดทำใบเบิกเงิน (แบบ 350) ส่งเบิกเงินจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

ขั้นตอนที่ 3 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด รวบรวมใบเบิกเงิน (แบบ 350) ของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ตรวจสอบความถูกต้องแล้ว เบิกจ่ายเงินให้สำนักงานการประถมศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 เจ้าหน้าที่การเงินของโรงเรียนรับเงินจาก สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ในกรณีที่เป็นเงินงบประมาณ หรือรับจากผู้บริจาค หรือผู้นำส่งเงินคลัง แล้วแต่กรณี แล้วออกใบเสร็จรับเงินเบ็ดเตล็ดให้ผู้จ่ายไว้เป็นหลักฐาน

ขั้นตอนที่ 5 เจ้าหน้าที่การเงินของโรงเรียนดำเนินการ

1. บันทึกในสมุดเงินสดของโรงเรียน เพิ่มจำนวนเงินตามใบเบิก (แบบ 350) หรือตามใบเสร็จรับเงิน

2. เจ้าหน้าที่การเงินโรงเรียนดำเนินการจัดซื้อตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพัสดุ

3. คณะกรรมการตรวจสอบรับพัสดุ ดำเนินการตรวจรับ และส่งมอบพัสดุให้เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน

4. เจ้าหน้าที่การเงินโรงเรียนดำเนินการเบิกจ่ายให้ผู้ขาย พร้อมทั้งเรียกใบเสร็จรับเงินจากผู้ขาย

ขั้นตอนที่ 7 ในกรณีไม่สามารถดำเนินการจัดซื้อก่อนจ่ายเงินให้กับผู้ขายได้ ให้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันยืมเงินไว้ทดรองจ่ายโดยจัดทำสัญญายืมเงิน ตามแบบกระทรวงการคลัง ให้ไว้ต่อโรงเรียนตามจำนวนเงินที่หัวหน้าสถานศึกษากำหนด

2. เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันจัดดำเนินการซื้อ (โดยใช้เงินยืม) ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ

3. เมื่อเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันได้จ่ายค่าวัสดุบริโภค (เงินทุนหมุนเวียน) และอื่น ๆ ไปแล้วจำนวนหนึ่ง ให้นำใบสำคัญจ่ายเงินไปเบิกเงินสดเชงให้ครบวงเงินที่ยืมไว้

4. เจ้าหน้าที่การเงินโรงเรียนเบิกจ่ายเงิน ให้กับเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวัน เท่ากับจำนวนเงินในใบสำคัญ และบันทึกรายการจ่ายใบสมุดเงินสด พร้อมกับบันทึกทะเบียนคุมเงิน นอกงบประมาณ ประเภทเงินโครงการอาหารกลางวัน

5. การจ่ายเงินค่าวัสดุบริโภคหรือค่าใช้จ่ายประจำวัน จะนำเงินที่จำหน่ายได้ หรือรายรับอื่นไปใช้จ่ายไม่ได้ แต่จะจ่ายได้จากเงินที่ขีมนมาเท่านั้น

ขั้นตอนที่ 8 เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวัน จะต้องนำเงินที่ได้รับจากการจำหน่ายอาหารกลางวัน และเงินที่ได้รับจากรายการอื่น ๆ ทั้งหมดส่งเจ้าหน้าที่การเงินโรงเรียนทุกวัน

ขั้นตอนที่ 9 เจ้าหน้าที่การเงินโรงเรียน ออกใบเสร็จรับเงินที่ได้รับจากการจำหน่ายอาหารกลางวันและเงินอื่น ๆ ที่ได้รับทุกครั้ง พร้อมทั้งลงรายการรับในสมุดเงินสด ลงทะเบียนคุมเงินนอกงบประมาณ ประเภทเงินโครงการอาหารกลางวัน

ขั้นตอนที่ 10 การส่งใช้เงินขีมิให้เจ้าหน้าที่ โครงการอาหารกลางวัน ส่งใช้เงินขีมิคืนภายในวันสุดท้ายของภาคเรียนนั้น ๆ และบันทึกแสดงการส่งใช้คืนเงินขีมิในใบสัญญาขีมิเงินที่ทำไว้กับโรงเรียน

ทวี ฤกษ์สำราญ (2526) ได้กล่าวว่า โรงเรียนสามารถได้รับงบประมาณจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนดังนี้ คือ

1. เงินอุดหนุนจากรัฐบาล
2. เงินอุดหนุนจากองค์การต่างๆ
3. เงินอุดหนุนจากผู้บริจาค
4. เงินจากผู้ปกครองนักเรียน

นอกจากนี้ในด้านการบริหารการเงินในโครงการอาหารกลางวัน เกริงศักดิ์ อุทตโยธา (2528) ได้เสนอแนวการปฏิบัติเพื่อให้โครงการอาหารกลางวันประสบความสำเร็จ ดังนี้คือ

1. โรงเรียนควรได้มีการเตรียมการหาเงินทุน สำหรับการจัดโครงการอาหารกลางวันไว้ล่วงหน้า ก่อนเริ่มดำเนินการ เพื่อใช้เป็นเงินทุนในการจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ นอกเหนือจากเงินงบประมาณจากทางราชการ

2. การใช้เงินทุนหมุนเวียนเพื่อนำไปใช้ในโครงการอาหารกลางวันควรจัดให้เป็นระบบไม่ควรนำเงินทุนหมุนเวียนมาเกี่ยวข้องกับกำไร หรือขาดทุนจากการบริการอาหารกลางวัน

3. การเก็บค่าบริการอาหารกลางวัน ควรให้เจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันเป็นผู้จำหน่ายบัตรคูปองแทนการซื้อด้วยเงินสด

4. การเก็บรักษาเงิน หรือผลประโยชน์ของโครงการอาหารกลางวัน ควรจัดเก็บไว้ในที่ที่ปลอดภัย เป็นระบบ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อโครงการ ควรนำไปฝากธนาคารออมสิน (ถ้าไม่มีธนาคาร ควรให้เจ้าหน้าที่การเงินเป็นผู้เก็บรักษาในรูปของคณะกรรมการ หมุนเวียนกันเก็บรักษาในแต่ละวัน)

5. การจัดทำเอกสารทางการเงินในโครงการอาหารกลางวัน เช่น สมุดเงินสด ทะเบียนคุมเงิน ทะเบียนคุมเอกสารแทนตัวเงิน รายงานเงินคงเหลือ งบหน้าใบสำคัญจ่าย ใบสำคัญรับเงิน และหนังสือของอนุมัติเบิกจ่าย ควรจัดทำให้ถูกต้องตามระเบียบราชการ ชัดเจน และให้เป็นปัจจุบันเสมอ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การดำเนินการเกี่ยวกับการเงินโครงการอาหารกลางวันจะต้องปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ โดยมีเจ้าหน้าที่การเงิน และพัสดุโรงเรียนรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดซื้อ การเบิกจ่าย การจัดทำบัญชีทุกประเภท และมีเจ้าหน้าที่โครงการอาหารกลางวันเป็นผู้รับผิดชอบในการกำหนดรายการอาหาร การขอซื้อ การจำหน่ายและการรับส่งเงินตามระเบียบที่กำหนด ทั้งนี้หัวหน้าสถานศึกษาจะต้องควบคุมการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอน

รูปแบบของการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน

รูปแบบของการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนนั้น มีหลายวิธี และมีผู้กล่าวถึงวิธีการและรูปแบบต่าง ๆ ไว้มากมาย ดังนี้

สายหยุด ชมานนท์ และคณะ (2507) กล่าวว่า การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนสามารถเลือกทำให้เหมาะสมกับสภาพโรงเรียนได้หลายวิธี ดังนี้

1. แบบครัวกลาง (central kitchen) เป็นศูนย์สำหรับเตรียมอาหารกลางวันที่ได้สัดส่วน ซึ่งมีกำลังคน และสารอาหารต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับความต้องการของเด็กในแต่ละวัน มีโภชนาการเป็นผู้กำหนดรายการอาหาร ควบคุมการประกอบอาหาร และแจกอาหารไปยังโรงเรียนต่าง ๆ เนื่องจากศูนย์เป็นสถานที่เตรียมอาหารจำนวนมาก เพื่อส่งไปยังโรงเรียนต่างๆที่รับซื้อ จึงจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ทุกอย่างให้ครบพร้อมทั้งรถยนต์ และคนขับในการบริการต่างๆ และศูนย์ควรตั้งอยู่ในแหล่งที่สามารถซื้ออาหารสดจำนวนมากๆ ได้จากผู้ผลิตโดยตรงเพื่อทำให้ราคาต้นทุนถูกลง และเป็นการสนับสนุนผู้ผลิตทางด้านเกษตรกรรมด้วย อีกประการหนึ่ง โรงเรียนที่จะรับซื้ออาหารต้องมีจำนวนหลายโรงเรียนจึงจะคุ้มกับการลงทุนในการจัดตั้งศูนย์ และโรงเรียนเหล่านั้นควรตั้งอยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกับศูนย์ เพื่อความสะดวกในการขนส่งอาหารไปยังโรงเรียนต่างๆ ให้ทันเวลา การจัดตั้งศูนย์นี้ รัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด หรือเป็นบางส่วน หรืออาจดำเนินการโดยเอกชน หรือองค์การอิสระก็ได้ การจัดครัวกลางแบบนี้มีประโยชน์แก่ทางโรงเรียนเพราะเป็นการช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่มีในโรงเรียน เช่น ปัญหาขาดเจ้าหน้าที่ดำเนินงาน ซากอุปกรณ์ และสถานที่ในการจัดทำอาหาร เป็นต้น

2. โรงเรียนทำเองทั้งหมด บริการนี้มีหลายวิธี เช่น

2.1 จ้างแม่ครัว 1 คน และมีคนงานช่วย

2.2 ครู 1 คน รับผิดชอบดูแลคนงาน

2.3 จัดนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นไป ผัดเวรกันมาทำ

อาหาร โดยครูประจำชั้นเป็นผู้ควบคุมดูแล เพราะปกตินักเรียนจะมีชั่วโมงการครัวอยู่แล้ว อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง จึงไม่ทำให้เสียการเรียน และยังเป็น การช่วยฝึกเด็กให้มีความชำนาญ ในการจัดทำอาหารกลางวัน การจัดระเบียบต่างๆ ในห้องครัว ห้องอาหาร ข้อสำคัญคือ นักเรียน แต่ละชั้นต้องทำอาหารแข่งขันกันในด้านสุขภาพ ความสะอาด รสอาหาร และในขณะเดียวกันก็ สอนให้เด็กรู้จักคุณค่าของอาหารแต่ละอย่างด้วย เท่ากับเป็นการให้โภชนาศึกษา และเด็กจะเข้าใจ ได้ดีกว่าการสอน ในชั้นโดยไม่ได้มีการฝึกปฏิบัติด้วย

นอกจากนี้ถ้าโรงเรียนมีบริเวณกว้าง นักเรียนมีการเรียนวิชาเกษตร และมีภาคปฏิบัติ ผลผลิตที่ได้จากการเกษตรนักเรียนอาจนำมาขายให้แก่ห้องครัวของโรงเรียนในราคาที่ถูกลง หรือ ราคาเท่ากับท้องตลาดก็ได้

3. โรงเรียนทำเองเป็นบางส่วน แบบนี้โรงเรียนอาจทำอาหารกลางวันแบบอย่างเดียว ง่าย ๆ หรือทำเฉพาะกับข้าวจานเดียว หรือจัดจากอาหารที่ได้รับบริจาค เช่น นมผงจากยูนิเซฟ แบบนี้จะช่วยให้เด็กยากจนซื้ออาหารในราคาที่ถูกลง หรืออาจใช้วิธีการทำในรูปเสริมอาหารกลางวัน หรือเป็นอาหารว่างในตอนบ่ายก็ได้ เป็นการช่วยทำให้ภาวะโภชนาการของนักเรียนดีขึ้น ช่วย ส่งเสริมการเจริญเติบโตได้ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ผลดีเท่าแบบที่ 1 และแบบที่ 2 ก็ตาม

4. ให้พ่อค้าแม่ค้ามาขาย แบบนี้โรงเรียนอาจอนุญาตให้คนใดคนหนึ่งผูกขาดอาหาร ขายอาหารในโรงเรียน หรือให้พ่อค้าแม่ค้าทาบเร่เข้ามาขาย โดยอยู่ในความควบคุมดูแลของ โรงเรียนในด้านราคา และคุณภาพ ตลอดจนความสะอาดของอาหาร แต่การบริการอาหารกลางวันแบบนี้ นักเรียนต้องซื้อ ด้วยราคาที่แพง เพราะแม่ค้าย่อมต้องบวกกำไร และโรงเรียนเองก็ไม่สามารถควบคุมคุณภาพ และความสะอาดของอาหารได้อย่างเต็มที่ เป็นเหตุให้นักเรียนต้อง บริโภคอาหารแพงที่มีคุณภาพต่ำกว่าที่ควรจะได้รับอันจะมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการเจริญ เติบโตของเด็กด้วย แต่การบริการแบบนี้สะดวก เพราะไม่ต้องรับผิดชอบเตรียมอาหาร และเหมาะ สำหรับโรงเรียนที่ขาดเจ้าหน้าที่ อุปกรณ์ และสถานที่ทำอาหาร

5. การทำอาหารเลี้ยงนักเรียนเป็นครั้งคราวแบบนี้เหมาะสำหรับโรงเรียนที่อยู่ในชนบท จริง ๆ ทางโรงเรียนไม่พร้อมที่จะจัดอาหารเลี้ยงนักเรียนทุกวันได้ ครั้งแรกอาจจัดเดือนละครั้ง ต่อไปอาจเพิ่มเป็นสัปดาห์ละครั้งก็ได้ โดยเหตุที่ท้องถื่นแต่ละท้องถื่นย่อมมีปัญหาแตกต่างกัน การจัดอาหารเลี้ยงนักเรียนย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามปัญหานั้น ๆ ฉะนั้นการบริการแบบนี้จึงมี หลายวิธี เช่น

5.1 นักเรียนนำอาหารกลางวันมาจากบ้าน แล้วทางโรงเรียนทำอาหารเสริมให้อีก 1 อย่าง

5.2 นักเรียนนำเฉพาะข้าวมาจากบ้านแล้วทางโรงเรียนเก็บเงินนักเรียนคนละประมาณ 0.50 บาท หรือ 1.00 บาท ต่อหนึ่งวัน เพื่อนำไปเป็นทุนทำกับข้าวเลี้ยงนักเรียน

5.3 ให้นักเรียนแต่ละคนนำอาหารดิบมาจากบ้าน แล้วครูและนักเรียนช่วยกันนำมาทำเป็นอาหารกลางวันที่โรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กำหนดรูปแบบการจัดอาหารกลางวันเป็นแนวทางให้โรงเรียนดำเนินการ 6 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบมีให้กิน
2. รูปแบบนำมาจากบ้าน
3. รูปแบบอาหารเสริม
4. รูปแบบเพิ่มเติม
5. รูปแบบอาหารจานเดียว
6. รูปแบบอาหารชุด

การจัดโครงการอาหารกลางวันทั้ง 6 รูปแบบนี้ เน้นเรื่องการจัดความสะอาดและหัวใจของนักเรียนเท่านั้น ยังไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าของอาหารที่นักเรียนจะได้รับประทานในแต่ละวัน ปี พ.ศ. 2530 ในส่วนของการพัฒนาสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ได้มุ่งเน้นในด้านคุณภาพของอาหารกลางวันอย่างถูกหลักโภชนาการ เพื่อเสริมสร้างร่างกายให้เจริญเติบโตและซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอของร่างกาย สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงกำหนดรูปแบบการจัดอาหารกลางวันไว้เพียง 4 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบเพิ่มเติม
2. รูปแบบอาหารจานเดียว
3. รูปแบบอาหารชุด
4. รูปแบบประสม

ซึ่งโรงเรียนสามารถเลือกอาหารกลางวันในโรงเรียนได้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือหลายรูปแบบ จาก 4 รูปแบบนี้ ตามสภาพความเหมาะสมของท้องถิ่น และฐานะเศรษฐกิจของชุมชนนั้น โดยคำนึงถึงความประหยัดปลอดภัย และให้คุณค่าอาหาร แต่ทุกโรงเรียนจะต้องจัดอาหารเสริมให้นักเรียนอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 วัน เพื่อเสริมคุณค่าอาหารครบตามหลักโภชนาการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. รูปแบบเพิ่มเติมเป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันให้นักเรียนนำอาหาร มาจากบ้าน แล้วทางโรงเรียนจัดทำอาหารคาว (กับข้าว) หรืออาหารหวาน (ขนม) เพิ่มเติมให้ทุกวัน เพื่อให้ นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าตามหลักโภชนาการและได้รับสารอาหารครบถ้วน เช่นวิธีการให้นักเรียนนำข้าวและอาหารแห้งมาจากบ้าน โรงเรียนจัดทำอาหารประเภทแกงและผัด ผักเพิ่มเติม เป็นต้น โดยแจกให้นักเรียนเป็นกลุ่มเพื่อจะได้แลกเปลี่ยนอาหารซึ่งกันและกัน หรือ โรงเรียนจะจำหน่ายอาหารให้นักเรียนในราคาถูกก็ได้ แล้วจัดอาหารส่วนหนึ่งแบ่งปันให้กับนักเรียนที่ขาดแคลนได้มีอาหารกลางวันรับประทานด้วย

2. รูปแบบอาหารจานเดียว เป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันที่โรงเรียนทั่วไปสามารถดำเนินการได้ เนื่องจากราคาถูก ประกอบง่าย และมีคุณค่าทางอาหารครบ เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัด สลับกับรูปแบบอื่นๆ เพราะบางครั้งนักเรียนอาจเบื่อข้าว โรงเรียนก็ทำอาหารจานเดียวแทน ซึ่งมีให้เลือกหลายชนิด เช่น ขนมจีนน้ำยา ก๋วยเตี๋ยวลูกชิ้นหมู บะหมี่น้ำ บะหมี่แห้ง ข้าวผัด ข้าวคอกกะปิ ข้าวราดแกง ข้าวมันไก่ ข้าวซาหุม ข้าวหมูแดง เป็นต้น

3. รูปแบบอาหารชุด เป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันที่สมบูรณ์ที่สุดทั้งปริมาณ และคุณค่าทางโภชนาการ ประกอบด้วย ข้าว กับข้าว และขนมหรือผลไม้ รูปแบบนี้ให้นักเรียนแจ้งความประสงค์ที่จะรับประทานเป็นรายเดือน ซึ่งโรงเรียนจะทราบจำนวนที่แน่นอน เพื่อทางโรงเรียนจะได้เตรียมอาหารได้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน ซึ่งรูปแบบนี้เหมาะสมกับโรงเรียนขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่่มาก สามารถดำเนินการโครงการอาหารกลางวันได้ดีกว่าทุกรูปแบบ

4. รูปแบบประสม เป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนที่มีตั้งแต่ 1 รูปแบบขึ้นไป เพื่อดำเนินการโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน เช่น

วันจันทร์ นักเรียนนำข้าวและอาหารมา โรงเรียนแกงส้มผักรวม (รูปแบบเพิ่มเติม)

วันอังคาร นักเรียนนำข้าวและอาหารมา โรงเรียนผัดคะน้ากับหมู (รูปแบบเพิ่มเติม)

วันพุธ โรงเรียนทำก๋วยเตี๋ยวผัดราดหน้า (รูปแบบอาหารจานเดียว)

หรือบางโรงเรียนจะดำเนินการโดยให้นักเรียนรับประทานอาหารชุดเป็นรายเดือน และนักเรียนบางส่วนซื้อข้าวราดแกง หรือก๋วยเตี๋ยวที่โรงเรียนทำจำหน่าย ซึ่งมีทั้งรูปแบบอาหารชุด และอาหารจานเดียวสลับกันไป ซึ่งจากทั้ง 3 รูปแบบที่กล่าวมานั้น ถ้าโรงเรียนนำมาใช้จัดโดยสลับวันกัน เราเรียกการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนแบบนี้ว่า รูปแบบประสม

อาหารเสริม ในที่นี้จะหมายถึงเฉพาะอาหารเสริมโปรตีน เพราะโปรตีนเป็นสารที่สำคัญที่ร่างกายต้องการในการช่วยสร้างเสริมร่างกายให้เจริญเติบโต แข็งแรง และซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอของร่างกาย อาหารเสริมที่มีโปรตีนสูง และราคาถูกคือ อาหารที่ได้มาจากถั่วชนิดต่างๆ เช่น นมถั่วเหลือง ถั่วเขียวต้มน้ำตาล ถั่วคั่วแกงวอด ฯลฯ

เมื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนได้พัฒนาขึ้นกว่าคือ หากโรงเรียนดำเนินการรูปแบบประสม(อาหารจานเดียว อาหารเพิ่มเติม) ต่อมาโรงเรียนมีนักเรียนที่เป็นสมาชิกกับประทานอาหารประจำเพิ่มมากขึ้นโรงเรียนจะเปลี่ยนการดำเนินงานเป็นรูปแบบอาหารชุดก็ทำได้

รัชฎาภา อมาตยกุล (2539) ได้กล่าวถึงรูปแบบในการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครไว้ ดังนี้คือ

รูปแบบที่ 1 จัดเป็นอาหารจานเดียว ซึ่งโรงเรียนทั่วไปสามารถจัดได้ เพราะง่ายและราคาถูก คุณค่าทางอาหารครบ ได้แก่ ข้าวผัด ก๋วยเตี๋ยว ขนมจีนน้ำยา น้ำพริก เป็นต้น

รูปแบบที่ 2 จัดเป็นอาหารชุด ประกอบด้วยอาหารคาวหวาน หรือผลไม้ตามฤดูกาล ผู้ดำเนินการจัดรายการอาหาร จะคิดคำนวณอาหารตามที่เด็กจะได้รับและจัดปริมาณสารอาหารได้คุณค่าครบ โดยคำนึงถึงแหล่งโปรตีนที่มีราคาถูกมาใช้ในโครงการ เช่นถั่วต่างๆ และจัดเสริมให้ได้ปริมาณเพียงพอทุกมื้อ

อาหารเสริม จัดอาหารในช่วงเวลาเช้าหรือบ่าย แก้ไขปัญหา นักเรียนที่ขาดสารอาหารและบรรเทาความหิวโหย โดยใช้นม นมถั่วเหลือง หรือผลไม้ต่างๆ ขนมที่ทำด้วยแป้ง ถั่ว และน้ำตาล เป็นต้น

การที่โรงเรียนใด จะจัดบริการอาหารกลางวันในรูปแบบใดนั้น ก็จะต้องสำรวจสภาพข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน ของนักเรียนก่อน เพื่อจะได้ประยุกต์ใช้รูปแบบต่างๆ ที่มีอยู่มาเป็นแนวทางการจัด เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมที่สุด สำหรับโรงเรียน และนักเรียนของตน ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ ตรงตามจุดประสงค์ และช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ดีที่สุด

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน

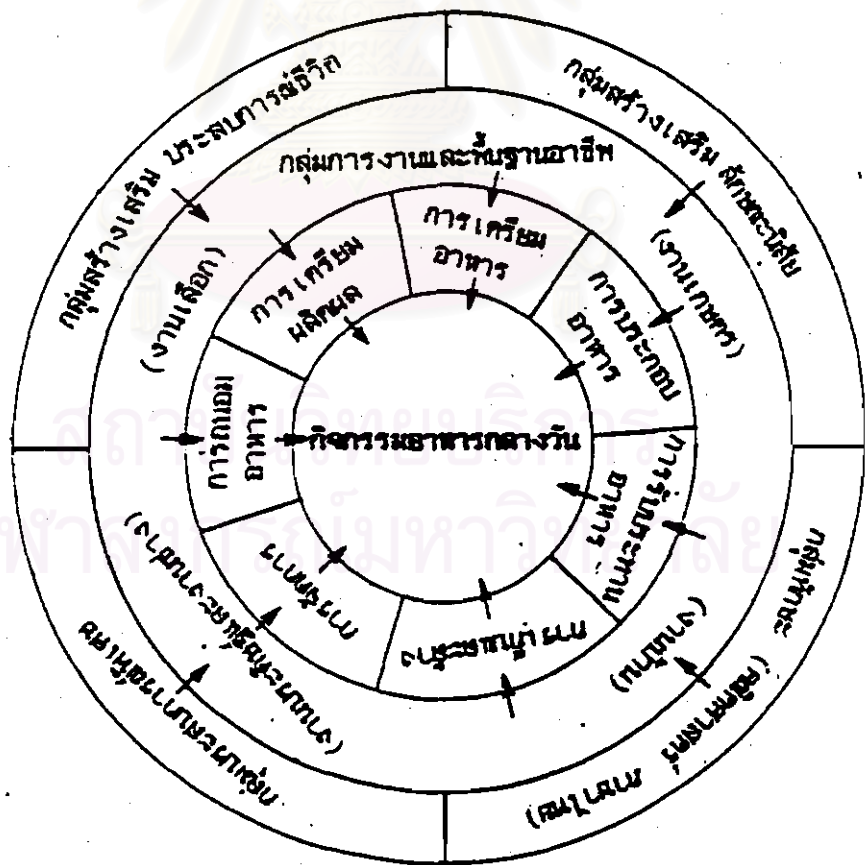
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน คือ การจัดกิจกรรมอาหารกลางวันให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนจากกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 เข้าด้วยกัน โดยใช้กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง เพื่อให้เกิดผลผลิตนำมาใช้ในการจัดอาหารกลางวันให้นักเรียนได้รับประทาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา 2521 ซึ่งกำหนดโครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร เป็นกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ คือ กลุ่มทักษะ

(ภาษาไทยและคณิตศาสตร์) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่ม
การทำงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ

กิจกรรมในโครงการอาหารกลางวันเป็นส่วนหนึ่งของงานในกลุ่มการทำงานและพื้นฐาน
อาชีพเรื่องงานเกษตร งานบ้าน ในการที่จะให้กิจกรรมการเรียนการสอน เรื่องงานเกษตร งาน
บ้าน และโครงการอาหารกลางวันบรรลุเป้าหมาย สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่ง
ชาติจึงได้หาแนวทางบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ มาสัมพันธ์กัน
ให้มากที่สุด โดยมีกลุ่มการทำงานและ พื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง วิธีนี้คาดว่าจะเป็ผลดีต่อ
นักเรียน เพราะนักเรียนได้เรียนรู้ภาคทฤษฎี และฝึกภาคสนามปฏิบัติควบคู่กันไป ทำให้นักเรียน
มีความรู้ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการเรียน ตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ใน
ชีวิตประจำวันได้

วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นหน่วยแบบนี้เราเรียกว่า “หน่วยการสอนแบบ
บูรณาการ” ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 แผนภูมิหน่วยการสอนแบบบูรณาการ

จากภาพประกอบที่ 1 แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมอาหารกลางวันประกอบด้วย การเตรียม ผลผลิต การเตรียมอาหาร ประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร การเก็บและล้าง การจัดการ การดอมอาหาร ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนของกลุ่มการงาน และพื้นฐานอาชีพ และ ประสานสัมพันธ์กับกลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวันให้ได้ผลดี โดยให้นักเรียนมีผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และโรงเรียนมีผลิตผลที่สามารถนำมาประกอบอาหารกลางวันให้นักเรียน รับประทานอย่างเพียงพอนี้ การดำเนินงานควรมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมผลผลิต เป็นขั้นตอนที่ทำเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุดิบที่จะนำไป ประกอบอาหาร ในขั้นตอนนี้มีกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง และนำกลุ่ม ประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับการ อภิปราย จุดบันทึกรายงานในเรื่องการปลูกพืช

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้ในเรื่องรูปเรขาคณิต การวัดมาตรา ต่าง ๆ และคำนวณพื้นที่เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้ในเรื่องการเจริญเติบโตของพืช การขยาย และแพร่พันธุ์พืชเพื่อเตรียมนำไปปลูกในแปลง เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย มีกนิสัยให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ ความอดทน และการทำงานกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมอาหาร เป็นขั้นตอนในการเตรียมรายการอาหาร โดยคำนึงถึง คุณค่าอาหารตามหลักโภชนาการ และเลือกเตรียมส่วนประกอบให้เหมาะกับจำนวนสมาชิก รวมทั้งการจัดเตรียมภาชนะและสถานที่ เพื่อใช้ในการประกอบอาหาร ซึ่งขั้นตอนนี้มีกลุ่มสร้างเสริม ประสบการณ์ชีวิตเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้ในเรื่องการชั่ง ตวง นับ ทำบัญชี เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนในทักษะการเขียน และจุดบันทึก เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย มีกนิสัยให้มีความซื่อสัตย์ ความอดทน การ ทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การประกอบอาหาร เป็นขั้นตอนในการประกอบอาหาร ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้การสอน กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่นๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้เรื่องอาหารหลัก 5 หมู่ การประกอบอาหารโดยคำนึงถึงความสะอาด ความปลอดภัย และคุณค่าอาหาร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การรับประทานอาหาร เป็นขั้นตอนในการให้ความมีระเบียบในการเข้าแถว มารยาทการรับประทานอาหาร การจัดสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร สุขอนามัยก่อน-หลังรับประทานอาหาร ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บและล้าง ขั้นตอนในการทำความสะอาด สถานที่ ภาชนะ ความมีระเบียบ เป็นต้น เน้นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ และนำกลุ่มประสบการณ์อื่นๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ใช้กิจกรรมการเรียนรู้การสอนในการจัดแบ่งกลุ่มงาน ความรับผิดชอบ ความสามัคคี เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 6 การจัดการ ขั้นตอนนี้เป็นการนำความรู้จากกิจกรรมสหกรณ์ในเรื่องการซื้อ การขาย การลงบัญชี การคิดต้นทุน กำไร และการแบ่งงานหน้าที่รับผิดชอบ โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ซึ่งเป็นแกนกลางและนำกลุ่มประสบการณ์อื่นๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ใช้ความรู้ในเรื่องการเพาะปลูกเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิต การเลี้ยงสัตว์ และนำเข้าสู่กิจกรรมสหกรณ์ เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้ในเรื่องการคำนวณ การคิดต้นทุน การขายปันผล เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 7 การถนอมอาหาร เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติตั้งแต่การประกอบอาหาร การเก็บและล้าง เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่นๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้ในเรื่องการใช้สารเคมี และสารละลายความร้อน เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ใช้ความรู้เรื่องความประณีต การศิลปปฏิบัติ เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้เรื่องการชั่ง ตวง คัดราดต้นทุน ราคา
จำหน่าย เป็นต้น

การนิเทศการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

การนิเทศ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผล การดำเนินการกิจกรรมโครงการ
อาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษาจำเป็นต้องมีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล
อย่างเป็นระบบ และประสานต่อเนื่องกันอย่างสม่ำเสมอ อันจะเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยกันแก้ไข
ปรับปรุง แนะนำ สนับสนุน และส่งเสริมให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
ที่วางไว้

การนิเทศกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน หมายถึง การเสนอแนะ ช่วยเหลือ
สนับสนุนส่งเสริมเพื่อพัฒนาการดำเนินการกิจกรรมโครงการอาหารกลางวันให้มีประสิทธิภาพ
และบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530)

การนิเทศมีหลายวิธี ที่ผู้นิเทศจะสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น
การบริการเอกสาร เป็นการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในรูปของเอกสาร จดหมาย ข่าว
หรือหนังสือเรียน ฯลฯ

การพบปะเป็นรายบุคคลเป็นการพบปะกันระหว่างผู้ทำการนิเทศกับผู้รับการนิเทศ วิธี
นี้เป็นวิธีที่จะทำให้ทราบปัญหาและความต้องการอย่างแท้จริง เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้
รับการนิเทศด้วย

การพาไปดูงาน เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้รับการนิเทศได้เรียนรู้การดำเนินงานกิจกรรม
โครงการอาหารกลางวัน

การสังเกตและแนะนำการให้คำแนะนำนั้นผู้นิเทศจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกิจกรรม
โครงการอาหารกลางวันและตัวผู้รับการนิเทศ เพื่อที่จะนิเทศได้ถูกต้อง และตรงกับความต้องการ
ของผู้รับการนิเทศ

การประชุม การประชุมโดยมากมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงหรืออภิปรายเรื่องราวต่าง ๆ
ให้ผู้เข้ารับการนิเทศได้รับฟัง

การจัดประสบการณ์ตรง เป็นการให้ผู้รับการนิเทศได้เรียนรู้และปฏิบัติงานในสถาน
การณ์จริง ซึ่งเป็นการช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ ได้

การจัดนิทรรศการ เป็นการแสดงข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ผู้รับการนิเทศได้
ศึกษาทำความเข้าใจเอง

การดูภาพยนต์และวิดีโอเทป เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ความรู้แก่ผู้รับการนิเทศ การอบรม เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ เฉพาะเรื่องเป็นครั้งคราว

การติดตาม หมายถึง การตรวจสอบสภาพทั่วไปและผลการดำเนินงานกิจกรรม โครงการอาหารกลางวัน เพื่อให้ทราบว่าการดำเนินงานเป็นไปตามขั้นตอนที่วางไว้หรือไม่ บรรลุ วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายมากน้อยเพียงใด เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ประกอบการพิจารณา ตัดสินแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งการติดตาม การดำเนินงานกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน จะต้องพิจารณาด้านต่าง ๆ นั้นคือ

1. ด้านปัจจัย ดูว่าปัจจัยในการดำเนินงานเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด เช่น คน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ เป็นต้น

2. ด้านกิจกรรมการดำเนินงาน ได้แก่

- การกำหนดวัตถุประสงค์
- การวางแผนและบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน
- รูปแบบการจัดทำอาหารกลางวัน

3. ด้านผลการดำเนินงาน ติดตามผลดูว่ามีการปฏิบัติเป็นอย่างไร เป็นไปตามแผนงาน ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงไร ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

3.1 ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องนิเทศติดตามผลงานโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยให้แบบบันทึกการนิเทศโครงการอาหารกลางวัน

3.2 ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องประเมินผลงานการดำเนินงานโครงการ อาหารกลางวันในโรงเรียนภาคเรียนละ 1 ครั้ง โดยใช้เกณฑ์การประเมินเพื่อจัดอันดับคุณภาพ โครงการอาหารกลางวัน

3.3 คณะครูผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน จะต้องรายงานผลการ ดำเนินงานและปัญหาอุปสรรค ให้ผู้บริหารทราบด้วยวาจา หรือลายลักษณ์อักษรแล้วแต่กรณี เพื่อให้ผู้บริหารหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีอำนาจในการตัดสินใจได้ทราบเพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไข ดำเนินงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การวัดและการประเมินผลการจัดโครงการอาหารกลางวัน

เพื่อให้ทราบว่าผลการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนบรรลุตามความมุ่งหมาย หรือไม่ ควรมีการติดตามการจัดและดำเนินงานโดยตลอด หากพบข้อบกพร่องจะได้นำมาใช้เป็น แนวทางในการปรับปรุงกิจการต่อไปและเพื่อให้ทราบผลแน่นอนควรจัดรวบรวมสถิติตัวเลขต่าง ๆ เกี่ยวกับการสำรวจทางโภชนาการก่อนเริ่มการดำเนินงานและหลังการดำเนินงานครบตามโครงการ

แล้วอีกด้วย แล้วนำผลทั้งสองครั้งมาเปรียบเทียบกันก็จะทราบผลการเปลี่ยนแปลงที่ได้จากการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน การประเมินผลการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนนั้น เจลิมศักดิ์ สุภามล (2515) ได้กล่าวว่

1. การสำรวจทางโภชนาการ ที่นิยมใช้กันทั่วไปมีดังนี้

1.1 การตรวจสอบสุขภาพทั่วไป เป็นการตรวจร่างกายโดยทั่วไป เพื่อดูความเจ็บป่วยได้ป่วยและอาการที่แสดงภาวะทางโภชนาการ เช่น เป็นโรคขาดสารอาหารการตรวจนี้ควรให้แพทย์ที่มีความรู้ทางโภชนาการโดยตรงมาตรวจ และเมื่อพบอาการอย่างไร ก็บันทึกลงบัตรไว้เป็นหลักฐาน

1.2 การตรวจทางปราศิตวิทยา ได้แก่ การตรวจอุจจาระ เพื่อหาไข่พยาธิ และตัวอ่อน เพราะพยาธิเป็นเหตุทำให้เกิดโรคขาดสารอาหารได้

1.3 การตรวจทางชีวเคมี เป็นการตรวจหาปริมาณสารอาหารในเลือดและคู่ส่วนประกอบของเลือด เพื่อดูว่าขาดสารอาหารอะไรบ้าง

1.4 การตรวจอาหาร เป็นการวิเคราะห์อาหารที่รับประทานว่ามีสารอาหารอะไรบ้าง ปริมาณเหมาะสมแก่ความต้องการของร่างกายหรือไม่ ขาดสารอาหารอะไร หรือได้ สารอาหารอะไรมากเกินไป ช่วยให้พิจารณาได้ถูกต้องว่าควรปรับปรุงส่วนประกอบของอาหารอย่างไรบ้าง

1.5 การชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง เป็นการเก็บสถิติส่วนสูง และน้ำหนัก เป็นระยะ ๆ ติดต่อกันไปควรกำหนดวันที่จะชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงไว้ล่วงหน้าเพื่อให้เด็กเตรียมพร้อม บันทึกน้ำหนักและส่วนสูงไว้ว่ามีน้ำหนักส่วนสูงเท่าไร ในวันใด สิ่งที่น่าพิจารณาในการชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงก็คือ เครื่องมือที่ใช้ต้องมีมาตรฐานเดียวกันตลอด หากใช้เครื่องมือสลับกันไปมาผลที่ได้อาจจะคลาดเคลื่อนเพราะเครื่องมือแต่ละชนิดอาจมีมาตรฐานแตกต่างกัน ซึ่งอาจจะเปรียบเทียบกันไม่ได้ ผลลัพธ์จึงอาจไม่แน่นอน

2. ด้านการศึกษา นอกจากประเมินผลทางโภชนาการแล้วยังสามารถประเมินผลทางด้านการศึกษาได้อีก เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมรายละเอียดในการดำเนินงานให้มากที่สุด ซึ่งอาจใช้วิธีการดังนี้คือ

2.1 การสังเกต ต้องมีการบันทึกตามหลักเกณฑ์โดยรัดกุม วิธีสังเกตควรทำตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการอาหารกลางวัน และระหว่างทำโครงการ สิ่งที่ควรสังเกตได้แก่ การปฏิบัติตนเรื่องอาหารของนักเรียน การเลือกรับประทานอาหาร และการปฏิเสธ และยอมรับอาหารชนิดใหม่และอื่น ๆ รายละเอียดในการสังเกตควรมีกำหนดขึ้นก่อนว่าจะสังเกตอะไรบ้าง มีขอบเขตเพียงใด การสังเกตนี้ถ้าใช้ผู้สังเกตหลาย ๆ คน จะได้ผลดีกว่าการทำคนเดียว และคิดเฉลี่ยผลขั้นสุดท้าย

2.2 การสัมภาษณ์ โดยการคุยกับนักเรียนรายบุคคล ตามถึงบริการอาหาร ตามรายการที่กำหนดไว้แล้ว อาหารที่ชอบและไม่ชอบ สาเหตุที่ชอบหรือไม่ชอบ การปฏิบัติเรื่องการบริโภคอาหารทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน

2.3 การอภิปรายกลุ่มย่อย ควรนำปัญหาที่เกิดขึ้นหรือหาโอกาสกำหนดปัญหาให้นักเรียนร่วมอภิปราย อาจแบ่งเป็นหลายกลุ่มย่อยก็ได้ ตามความเหมาะสม แล้วสรุปผลการอภิปรายไว้ทุกครั้ง เช่น ควรจัดรายการอาหารเป็นอย่างไร นักเรียนจะได้มีโอกาสฝึกการเลือกอาหารที่เหมาะสม และได้มีส่วนร่วมในการกำหนดรายการอาหารกลางวันของพวกเขาเองด้วย เพื่อเป็นการให้ประสบการณ์ตรงที่ถูกต้องกับเด็กด้วย

2.4 การตอบแบบสอบถาม เป็นการตั้งปัญหาต่างๆให้นักเรียนตอบ เหมาะสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นต้นไป การตั้งคำถามต้องเลือกคำถามที่มีความหมายชัดเจน นักเรียนตอบได้ตรงตามจุดมุ่งหมายของผู้ถาม วิธีที่ดีของการทำแบบสอบถามก็คือ ทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มหนึ่งเพื่อศึกษาปัญหาต่างๆ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เรียบร้อยก่อนที่จะกำหนดออกใช้กับนักเรียนส่วนใหญ่ แบบสอบถามควรถามแบบปลายเปิด และมีแบบปลายปิดด้วยผสมกัน เพื่อจะได้ความคิดเห็นของนักเรียนกว้างขวางยิ่งขึ้น

3. ความคิดเห็นของครูและผู้ปกครอง การประเมินผลจะได้ผลดียิ่งขึ้นหากได้รับความคิดเห็นจากคณะผู้ปกครองของนักเรียนด้วย อาจใช้วิธีให้ตอบแบบสอบถาม หรือมีการอภิปรายกัน หรือใช้วิธีอื่นใดที่จะช่วยให้ได้ข้อความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดอาหารกลางวัน แต่ควรต้องทำก่อนการเริ่มโครงการครั้งแรก และหลังจากได้เริ่มโครงการแล้วเป็นครั้งที่สอง เพื่อจะได้เปรียบเทียบความคิดเห็นว่าแตกต่างกันอย่างไร อะไรดีขึ้นมากน้อยเพียงใด

จะเห็นว่า การประเมินผลการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนต้องทำอย่างละเอียดรอบครอบ ครบทุกแง่ทุกมุม จึงจะได้ข้อมูลที่ครอบคลุมรายละเอียดจนสามารถมองเห็นความเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน และที่สำคัญคือต้องทำทั้งก่อนและหลังการจัดดำเนินงานตามโครงการ วิธีการที่ใช้ในการประเมินผลจะต้องเป็นแบบเดิวกันโดยตลอด และจะต้องมีการปรับปรุง ให้ดีขึ้นกว่าเดิม เพื่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน

ตอนที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารกลางวัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

สุดใจ จรุงจิตต์ (2519) ได้ศึกษาอุปสรรคที่โรงเรียนประถมศึกษาตอนปลายในเขต บางเขน กรุงเทพมหานคร ไม่สามารถจัดบริการอาหารกลางวันสมบูรณ์แบบ กลุ่มตัวอย่างเป็น นักเรียนและครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา และสังกัดกรุงเทพมหานคร เขต บางเขน จำนวน 579 คน ผลการวิจัยพบว่า อุปสรรคของโรงเรียนในการจัดบริการอาหาร กลางวันได้แก่ ผู้ปกครองของนักเรียนมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ขาดความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองของนักเรียน โรงเรียนขาดเงินทุนในการดำเนินงาน ขาดความร่วมมือจากชุมชน และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนไม่เอื้ออำนวย ในการจัดบริการอาหารกลางวันให้นักเรียน

อุทมนศิลป์ ศรีสมบูรณ์ (2522) ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีการจัดโครงการอาหารกลางวัน 62 โรงเรียน และโรงเรียนที่ไม่ได้จัดโครงการอาหาร กลางวัน 36 โรงเรียน รวม 98 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีนักเรียนยากจนเป็นจำนวนมาก ผู้ปกครองมีรายได้ค่อนข้างต่ำ โรงเรียนยังขาดความพร้อมในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน เพราะขาดบุคลากรในการ จัดทำ มีอุปกรณ์และเครื่องมือในการประกอบอาหารไม่เพียงพอ เงินทุนน้อย ขาดแคลนสถานที่ โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีโรงอาหารเพียงร้อยละ 46.94 เท่านั้น ผู้บริหารโรงเรียนร้อยละ 13.27 ไม่ เห็นด้วยกับการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน แต่ต้องการให้มีการเพิ่มหรือ จัดสรรอัตรา ครูให้เพียงพอที่ โรงเรียนจะสามารถจัดโครงการอาหารกลางวันได้ โดยไม่เป็นการของโรงเรียน มากเกินไป

ทิพา จันทระคามิน (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง โครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่าง คือครูใหญ่หรือผู้รับผิดชอบในการ จัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นจำนวน 414 คน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาด้านการจัดบริการอาหารกลางวันเป็นปัญหาที่สำคัญของ โรงเรียนขนาดกลาง โดยมีผู้เสนอว่าให้ทางจังหวัดจัดงบประมาณสำหรับจัดบริการอาหารกลางวัน ให้ ถ้าโรงเรียนไม่สามารถดำเนินการได้เอง อาจจะให้แม่ค้ำน้ามาขาย หรือให้เด็กนำอาหารมาจาก บ้าน โรงเรียนที่มีความประสงค์จะทำอาหารขายให้แก่เด็กนักเรียนและมีปัญหาทางด้านทุนทรัพย์ใน การดำเนินงาน ควรขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา (2525) ได้ประเมินการจัดโครงการกลางวันในปี พ.ศ. 2524 โดยใช้โรงเรียนประถมศึกษาใน 14 จังหวัดที่อยู่ในทุกภาค จำนวน 64 โรงเรียน มีจุดประสงค์เพื่อตรวจสอบและประมวลปัญหาในการดำเนินงาน ตลอดจนความอึดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาวิธีการป้องกันแก้ไขปัญหาและปรับปรุงโครงการต่อไป ผลการประเมินสรุปได้ว่า โรงเรียนร้อยละ 79 เห็นว่าโครงการช่วยให้นักเรียนที่ขาดแคลนมีอาหารกลางวันที่ถูกหลักโภชนาการรับประทาน ในราคาถูกร้อยละ 92 เห็นว่าคุณภาพของอาหารที่โรงเรียนจัดดีกว่าคุณภาพของอาหารที่เด็กกลับไปรับประทานที่บ้าน หรือที่เด็กซื้อกินเอง ร้อยละ 69 เห็นว่าโครงการมีผลทำให้สุขภาพของนักเรียนดีขึ้น ร้อยละ 74 เห็นว่าโครงการช่วยลดอัตราการขาดแคลน ของนักเรียน การช่วยเหลือนักเรียนขาดแคลนยังช่วยได้น้อยมาก เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ การให้นักเรียนรับประทานอาหารฟรีโดยให้ทำงานแลกเปลี่ยน มีนักเรียนจำนวนมากไม่ยอมรับความช่วยเหลือเนื่องจากความอาย ปัญหาในการดำเนินการ โครงการ 3 อันดับแรกคือ โตะ แก้ว สำหรับรับประทานอาหารไม่เพียงพอ อาหารดิบราคาแพง และขาดที่เก็บภาชนะ ส่วนข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการให้ใช้การประชาสัมพันธ์ ขอความร่วมมือจากชุมชน และรัฐอาจช่วยเหลือโดยการกำหนดหลักเกณฑ์ให้จ่ายเงินอุดหนุนเป็นช่วงเวลา เพื่อแก้ปัญหาเงินทุนหมุนเวียนลดลงได้

สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหารโรงเรียนและผู้ควบคุมการประกอบอาหารในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 45 โรงเรียน ผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดอาหารกลางวันพบว่า โรงเรียนเกือบทั้งหมดร้อยละ 95.56 มีการจัดอาหารกลางวันเพื่อสนองนโยบายกรุงเทพมหานครที่ให้ทุนในการจัดอาหารกลางวัน และให้นักเรียนได้มีอาหารกลางวันที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการรับประทานทุกคน โรงเรียนร้อยละ 62.22 ได้รับทุนหมุนเวียนจากกรุงเทพมหานคร ในด้านการจัดอาหารกลางวัน มีโรงเรียนร้อยละ 48.90 จัดบริการอาหารกลางวันให้บางส่วน และให้นักเรียนนำอาหารมาจากบ้านด้วย มีโรงเรียนร้อยละ 46.66 ที่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้ามาจำหน่ายอาหาร

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2526 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น จำนวน 115 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมีการจัดอาหารกลางวันในหลายรูปแบบ ส่วนมากให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำ นักเรียนส่วนใหญ่นำอาหารมาจากบ้าน ส่วนนักเรียนที่ยากจนโรงเรียนช่วยเหลือโดยให้

รับประทานอาหารกลางวันและช่วยงาน โรงเรียนส่วนมากยังไม่มีโรงอาหาร ที่นั่งรับประทานอาหาร มีไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ขาดแคลนน้ำใช้และเงินที่จะซื้ออุปกรณ์ ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการจัดโครงการอาหารกลางวัน

สำนักคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการอาหารกลางวัน พ.ศ. 2525 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารโรงเรียนและครูที่รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา 157 โรงเรียนใน 55 จังหวัด ที่ได้จบประมาณปี 2524 จากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจัดดำเนินงานมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเป็นส่วนใหญ่ร้อยละ 88 โรงเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 83 จัดทำอาหารกลางวันในรูปแบบอาหารจานเดียว รองลงมาได้แก่ การจัดกับข้าวและของหวาน ให้ร้อยละ 29 โรงเรียนมีโครงการเกษตรสนับสนุนตลอดปี ร้อยละ 34 ปัญหาในการดำเนินโครงการได้แก่ อาหารดิบราคาแพงมาก บุคลากรไม่เพียงพอโดยเฉพาะครูทางด้านคหกรรม และการเกษตร ผู้ปกครองยากจนไม่มีเงินให้บุตรหลานมาซื้ออาหาร และ ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือ เพราะไม่เห็นประโยชน์ของโครงการ คิดว่าทำให้เด็กเสียเวลาเรียน

ขยศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจสุขภาพโภชนาการในโรงเรียนของกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสำรวจสุขภาพโภชนาการและแบบสัมภาษณ์ มีกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้ควบคุมการจัดอาหารกลางวันจำนวน 71 โรงเรียน ผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดอาหารกลางวันพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 43.7 ทำอาหารขาย รองลงมาร้อยละ 35.2 โรงเรียนทำอาหารให้บางส่วน โดยมีพ่อค้ามาขายและนักเรียนนำมาจากบ้านด้วย ผู้รับผิดชอบในการทำอาหารร้อยละ 19.7 เป็นครูและภารโรง รองลงมาร้อยละ 16.9 เป็นครูนักเรียน และภารโรง ร้อยละ 14.1 จ้างคนภายนอกมาทำ

จรรยา สัตยาภรณ์ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน และต้องการความช่วยเหลือเรื่องอาหารกลางวัน ในด้านงบประมาณได้รับจากกรุงเทพมหานคร ผู้ปกครองและมูลนิธิต่างๆ ช่วยเหลือ นักเรียนที่ยากจนจะได้รับประทานอาหารกลางวันฟรี และมีการช่วยเหลืองานส่วนรวมทดแทน ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 90.79 มีความพึงพอใจในการจัดบริการอาหารกลางวัน ทั้งในด้านคุณภาพและราคา ส่วนปัญหาที่พบคือในเรื่องสถานที่และอุปกรณ์เครื่องใช้ไม่เพียงพอกับนักเรียน ขาดบุคลากรที่จะรับผิดชอบงานด้านนี้และขาดเงินทุนหมุนเวียนมาสำรอง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลการทดลองจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นโรงเรียนทดลองจัดอาหารกลางวัน จำนวน 27 โรงเรียน จากจำนวนทั้งหมด 50 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการอาหารกลางวัน ได้แก่ ปัญหา ด้านบุคลากร จำนวนครูในโรงเรียนมีน้อย บางแห่งไม่ครบชั้นเรียน ความร่วมมือของผู้ปกครองและชุมชนมีปัญหาน้อย ด้านสถานที่โรงเรียนส่วนมากขาดสถานที่ประกอบอาหาร และโรงอาหาร ปัญหาด้านการเรียนการสอน โรงเรียนส่วนมากจัดให้เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ได้ประกอบอาหาร ทำให้ครูมีปัญหาในการจัดการการสอน และการสอนตามหลักสูตรและแนวทางของสำนักงานศึกษาจังหวัด ด้านการเกษตรของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีผลผลิตทางการเกษตร เพื่อโครงการอาหารกลางวัน ส่วนน้ำที่ใช้ในการเกษตรของโรงเรียน ส่วนใหญ่ใช้น้ำจากสระหรือบ่อน้ำและคลอง ซึ่งขาดแคลนน้ำบางฤดูกาล

เพ็ญศรี อักษรงาม (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนในเขตการศึกษา 9 โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง คือผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่เข้าโครงการอาหารกลางวัน จำนวน 249 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 59.52 ไม่มีโรงอาหาร ร้อยละ 73.50 ไม่มีโรงครัว และร้อยละ 85.1 มีที่นั่งรับประทานอาหารไม่เพียงพอ รูปแบบของการจัดอาหารกลางวันส่วนใหญ่ จัดอาหารจานเดียว โรงเรียนขนาดเล็ก จัดทำอาหารโดยครูและนักเรียน โดยจัดเป็นเวร ร้อยละ 95.24 ความร่วมมือของผู้ปกครองอยู่ในระดับปานกลางคือร้อยละ 48.08 ปัญหาในการดำเนินงานเรียงตามลำดับ คือความอ้าซ่าของงบประมาณ ครูขาดความรู้และประสบการณ์ บุคลากรน้อยไม่เพียงพอ สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ โรงเรียนมีพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อการสอน ร้อยละ 53.33 และผลผลิตทางการเกษตรนำมาใช้เพื่อประกอบอาหารกลางวันร้อยละ 78.00 (แต่ไม่เพียงพอ) ผู้รับผิดชอบโครงการผ่านการอบรมการจัดอาหารกลางวันร้อยละ 62.26 โรงเรียน ส่วนมากร้อยละ 58.58 จัดบริการให้นักเรียนทุกวัน และโรงเรียนร้อยละ 73.79 ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนโดยการให้ทำงานช่วยโรงเรียน เพื่อแลกอาหารกลางวัน ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนที่มี ขนาดต่างกัน มีวุฒิทางการศึกษาแตกต่างกัน และประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารที่ต่างกัน ต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน นั้นไม่แตกต่างกัน

ฉวีวรรณ กิรติกร และคณะ (2527) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาภาวะโภชนาการ ความรู้ และค่านิยมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนที่ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการ

การการประถมศึกษาแห่งชาติ รวมทั้งสิ้น 16 โรงเรียน ในอำเภอแม้ว จังหวัดเชียงใหม่ และใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์จากผู้บริหาร ครูปฏิบัติการ นักเรียนและผู้ปกครอง นักเรียน รวม 169 คน ผลการวิจัยพบว่า ด้านงบประมาณประสบปัญหาขาดทุนเนื่องจากราคาอาหารในตลาดไม่คงที่ ด้านบุคลากร ครูมีชั่วโมงสอนเต็มที่ ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของโครงการ ชาดครูที่มีทักษะและประสบการณ์ทางโภชนาการ นักเรียนมีนิสัยการกินไม่ดีผู้ปกครองและชุมชนขาดความรู้ และขาดเงินให้มาซื้ออาหารของโรงเรียน ด้านสถานที่ขาดสถานที่ประกอบอาหาร และที่รับประทานอาหาร ความรู้และค่านิยมของผู้บริหารครูปฏิบัติการ นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการบริหารโครงการอาหารกลางวันอยู่ในเกณฑ์ดี

บุญเลิศ เสนิงค์ ณ อยุธา (2527) ทำการวิจัยเรื่อง การจัดโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 1 โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ครูโภชนาการ 80 คน ครูทั่วไป 156 คน นักเรียน 213 คน และผู้ปกครอง 213 คน รวมทั้งสิ้น 662 ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาการดำเนินโครงการอาหารกลางวันพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ภาชนะใส่น้ำดื่ม ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ชาดสถานที่เก็บอาหารสด และโรงเรียนส่วนใหญ่มีเนื้อที่ทำกรเกษตร แต่ไม่ได้ใช้เนื้อที่ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ ส่วนปัญหาในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันพบว่า โรงเรียนมีปัญหาปานกลาง ในเรื่องสถานที่ งบประมาณ ระยะเวลา และด้านอื่นๆ เช่น การเกษตร ส่วนนอกนั้นเป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย

เพลินพิศ ทองดี (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิธีดำเนินงานและปัญหาในการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในเขตการศึกษา 5 โดยใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์ และสังเกตผู้บริหาร 30 คน ครู 60 คน และนักเรียน 90 คน รวม 180 คน จากโรงเรียนประถมศึกษาในเขตการศึกษา จำนวน 146 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำโครงการ ปัญหาที่พบคือ การขาดทุนเนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่ขาดเงินซื้อ ผู้ปกครองและนักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจหลักโภชนาการ ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในโครงการ จัดทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันช่วยสนับสนุนโครงการ ตลอดจนเพิ่มความสัมพันธ์กับชุมชนให้มากขึ้น

พรทิพย์ ชัยชนะ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาบนเกาะชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ และสังเกตจากครูผู้ทำโครงการ 45 คน ได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน 5 คน และครูที่เกี่ยวข้องกับการจัดโครงการ 40 คน และนักเรียน 202 คน รวม 247 คน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่

ขาดโรงอาหารและโรงครัว ครู นักเรียน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและอาหารกลางวัน มีการบูรณาการเนื้อหาวิชาบางกลุ่มประสบการณ์ของหลักสูตร ส่วนใหญ่จัดทำอาหารกลางวันเป็นบางวัน การจัดใช้รูปแบบอาหารจานเดียวและรูปแบบนำข้าวจากบ้านมารับประทานร่วมกัน ปัญหาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันจำแนกเป็น 6 ด้าน พบว่าโรงเรียนต่างๆประสบปัญหาในระดับปานกลาง 4 ด้านตามลำดับความสำคัญของปัญหา คือ ปัญหาอื่นๆ เช่น การเกษตรและการคมนาคม ปัญหาการเรียนการสอนและการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน ปัญหาเรื่องสถานที่และอุปกรณ์ ปัญหาความร่วมมือในการดำเนินโครงการของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ส่วนปัญหาที่อยู่ในระดับน้อยมีสองด้านคือ ปัญหาภาวะโภชนาการของนักเรียน และปัญหาการใช้จ่ายเงินของโครงการและการทำบัญชี

วิรัช ศรีเมือง (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษา ที่ศึกษาได้ดำเนินงานตามโครงการอาหารกลางวันสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการทุกประการ กล่าวคือโรงเรียนได้ดำเนินโครงการอาหารกลางวัน โดยบูรณาการกับกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ซึ่งมีกลุ่มกรรมการและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่าและปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย โรงเรียนได้ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน ได้สร้างสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร ได้เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการแก่ชุมชน และได้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน ส่วนปัญหาในการดำเนินงานของโครงการอาหารกลางวันนั้น ผลการวิจัยพบว่าปัญหา 3 ด้านที่ผู้ให้สัมภาษณ์ระบุตั้งแต่ ร้อยละ 50 ขึ้นไปคืองบประมาณเพื่อดำเนินการไม่เพียงพอ แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอและผู้ปกครองนักเรียนมีฐานะยากจน

รังสี เห่งใหญ่ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพโรงอาหารและปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารโรงเรียน และครูหัวหน้าโครงการอาหารกลางวัน จำนวน 612 คน ผลการวิจัยพบว่า สภาพโรงอาหารส่วนใหญ่ยังไม่ถูกสุขลักษณะ ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูหัวหน้าโครงการ คิดว่ามีปัญหาอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง และโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีประสบการณ์ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนแตกต่างกันความคิดเห็นของครูหัวหน้าโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนที่มีขนาด และประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนแตกต่างกัน

มาสุข อุทัย (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาบริเวณชายแดนไทย - กัมพูชา ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมอาหารกลางวันของโรงเรียน ส่วนใหญ่มีคณะกรรมการของโครงการ มีการประชุมครูเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน 1 - 5 ครั้งต่อปี แหล่งความรู้เกี่ยวกับวิธีการ และหลักการจัดอาหารกลางวัน ครูผู้รับผิดชอบจะศึกษาจากคู่มือด้วยตนเอง และมีการประชาสัมพันธ์โครงการแก่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แหล่งวัตถุดิบในการประกอบอาหารส่วนใหญ่จะใช้ผลผลิตของโรงเรียนและชุมชน งานเกษตรของโรงเรียนสามารถนำมาประกอบอาหารได้เพียงพอบางฤดูกาล ระบบการเงินของโรงเรียนมีการวางแผนการใช้เงิน ในการประกอบอาหารโรงเรียนส่วนใหญ่มีรูปแบบการจัดอาหารเพิ่มเติม โดยจัดทำทุกวัน โรงเรียนสามารถบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนได้ครบทั้ง 7 ขั้นตอน โดยนักเรียนสามารถปฏิบัติจริงได้สม่ำเสมอ ภาวะโภชนาการ และสุขนิสัยในการรับประทานอาหารของนักเรียนดีขึ้น และโรงเรียนมีการให้โภชนศึกษาแก่ชุมชนโดยตรง

สนิท แสงศักดิ์ (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารโรงเรียน หรือเป็นผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 280 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปในเรื่องของงบประมาณส่วนใหญ่ได้รับมาจากทางราชการ แต่ไม่เพียงพอต้องหากเงินมาสมทบในเรื่องของบุคลากรจัดทำเป็นรูปคณะกรรมการ ได้รับความร่วมมือจากชุมชนดี มีจำนวนนักเรียนขาดแคลนมาก แต่ก็สามารถช่วยเหลือได้เกือบทั้งหมด สถานที่ประกอบการส่วนใหญ่จัดเป็นสัดส่วน แต่ยังไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล น้ำดื่ม น้ำใช้มีเพียงพอ ในเรื่องการบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียนส่วนใหญ่จะจัดให้มีแผนการสอนย่อยแบบบูรณาการ และสามารถดำเนินงานได้ครบทุกขั้นตอน รูปแบบการจัดอาหารกลางวัน ส่วนใหญ่จะจัดทำในรูปแบบของอาหารเพิ่มเติม โรงเรียนที่ดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน พบว่ามีปัญหาในระดับน้อยทุกด้าน โรงเรียนทุกขนาดมีปัญหาไม่แตกต่างกันในรายด้าน ส่วนในรายข้อที่พบว่ามีปัญหาแตกต่างกันคือ ขาดเงินทุนหมุนเวียน จัดบริการอาหารฟรีไม่ได้ทุกวัน และพัฒนาการของนักเรียนในด้านสุขนิสัย และการเจริญเติบโต ยังไม่ชัดเจน โดยที่โรงเรียนขนาดเล็ก และขนาดกลางจะมีปัญหามากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ในทุกเรื่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับอาหารในต่างประเทศ

เคล (Kale, 1980) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ของนโยบายโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนกับภาวะโภชนาการของนักเรียนในโรงเรียน เขตการศึกษา 2 แห่ง ในรัฐฟลอริดา (The relationship of local school food policies and nutritional indices of students in two Florida school district) โดยทำการศึกษาจากโรงเรียนที่จัดบริการอาหารกลางวันให้กับนักเรียนทั้งหมด โรงเรียนที่มีบริการอาหารกลางวันของโรงเรียนร่วมกับมีร้านค้ามาขายด้วย และโรงเรียนที่อนุญาตให้นักเรียนออกไปรับประทานอาหารนอกโรงเรียนโดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนในโรงเรียนในชนบท และชานเมือง อายุระหว่าง 12 - 16 ปี โดยควบคุมกลุ่มตัวอย่างให้มี สภาพทางเศรษฐกิจ อายุ เชื้อชาติ โภชนาการที่ตรงกัน ภาวะโภชนาการที่ต้องการศึกษาใช้เกณฑ์ที่เป็นข้อเสนอแนะของโครงการอาหารกลางวันของรัฐบาลกลาง และมีการตรวจวิเคราะห์ผลทางชีวเคมีของวิตามินเอ วิตามินซี และธาตุเหล็กในเลือด ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีความแตกต่างทางภาวะโภชนาการของโรงเรียนชนบท กับโรงเรียนชานเมือง นักเรียนชายมีภาวะโภชนาการสูงกว่านักเรียนหญิง นอกจากนั้นความแตกต่าง ระหว่างวิตามินเอ วิตามินซี และธาตุเหล็ก ก็พบว่า นักเรียนในโรงเรียนที่จัดอาหารกลางวันไม่มีความแตกต่างจากนักเรียนที่ไม่ได้จัดอาหารกลางวัน และนักเรียนที่รับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียนจัดมีความแตกต่างจากนักเรียนที่รับประทานอาหารนอกโรงเรียน

ลัตตูกา (Lattuca, 1981) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลของการดำเนินชีวิตที่มีต่อการไม่มีส่วนร่วมในโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน (The effects of life styles on non-participation in school lunch) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต ระหว่างนักเรียนที่รับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียน กับนักเรียนที่ไม่ได้ รับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียนโดยศึกษาจากนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 206 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่รับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียน กับกลุ่มที่ไม่ได้ รับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียน และใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เป็น 7 หมวด ใหญ่ ๆ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ไม่ได้รับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียนมีแนวโน้มว่าเป็นผู้ที่ชอบจะมีกิจกรรมร่วมกับสมาชิกในครอบครัวที่แม่ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน ส่วนนักเรียนที่รับประทานอาหารกลางวันของโรงเรียน พบว่า เป็นเด็กที่รับประทานฟรี รับประทานอาหารกับครอบครัววันละ 2 มื้อ และเด็กที่กลับไปบ้านแล้วไม่มีเวลารอรับประทาน

บอร์กแมน และกันเตอร์ (Borgman and Gunter, 1983) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ (Administration of school lunch programs for small, medium and large schools) โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบของการจัดโครงการอาหารกลางวันและคุณภาพของ บุคลากรที่มีต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานโครงการอาหารกลางวัน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการประกอบอาหาร การเตรียมอาหาร โรงเรียนขนาดต่างๆ นั้นวางระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน ให้ง่าย และคล้ายคลึงกัน ผู้รับผิดชอบโครงการจะขึ้นตรงต่อผู้บริหาร ถ้าไม่พิจารณาเกี่ยวกับขนาดของโรงเรียนแล้ว นโยบาย ในการจัดโครงการอาหารกลางวันเท่าเทียมกัน และจากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอให้มีผู้รับผิดชอบ การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน โดยจ้างโภชนากรไว้ดำเนินงานด้วย

อิงเลอร์ (Engler, 1992) ได้ทำการศึกษาเรื่อง เทคนิคของผู้บริหารโครงการ อาหารกลางวันในโรงเรียน ของรัฐเทกซัส ในการลดปริมาณไขมันในอาหารกลางวัน (Techniques utilized by school food service directors in the state of Texas to reduce the fat content of school lunch programs) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นวิธีการลดปริมาณไขมันในอาหารโดยใช้ แบบสอบถามที่ถามความคิดเห็นของผู้บริหารเกี่ยวกับเทคนิคในการลดปริมาณ ไขมัน ใน อาหารที่เห็นว่ามีประสิทธิภาพ จากผลสรุปชี้ให้เห็นว่าวิธีการที่ใช้ คือการใช้น้ำมันที่มีไขมันต่ำ ใช้การ ฆ่าแทนการทอด การสกัดไขมันในเนื้อมุกก่อนปรุง การใช้ของหวานที่มีไขมันต่ำ นอกจากนี้ ผู้ บริหารยังเห็นว่าการใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร มีส่วนช่วยในการลดปริมาณไขมันในอาหาร นอกจากนี้บุคลากรในโครงการอาหารกลางวันนั้นมีส่วนช่วยสนับสนุนการลดปริมาณไขมันในอาหาร อย่างมาก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน พอสรุปได้ว่าการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนในปีที่ผ่านมาประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น นักเรียนยากจนไม่มีเงินจะซื้ออาหารกลางวันรับประทาน ขาดโรงครัว และโรงอาหารที่ถูกหลักสุขาภิบาล วัสดุดิบต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบอาหารมีราคาแพง การคมนาคมไม่สะดวก ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชน รวมไปถึงผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบโครงการ ขาดความรู้ความเข้าใจที่จะจัดดำเนินงานของโครงการให้มีประสิทธิภาพ อันเป็นสาเหตุให้การจัดดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร ดังนั้นการทำวิจัยในเรื่องสภาพ และปัญหาการจัดดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร นี้ ก็จะทำให้ทราบสภาพและปัญหาในการดำเนินงาน เพื่อที่จะนำผลการวิจัยไปปรับปรุงการจัดดำเนินงานให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือ หรือวิธีการลดปัญหาทุกโภชนาการของเด็ก อันเป็นทรัพยากรที่มีค่าของประเทศ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย